

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

Riippumaton arvioija

Artikkelikokoelma 1:2018

RIIPPUMATON ARVIOIJA

(Tuula Pirinen, toim.)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
Artikkelikokoelma 1:2018

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Sirpa Ropponen (edit)

KANNEN KUVA Tuomas Sarparanta

KUVAT Tuomas Sarparanta, Jouni Porsanger & Miia Rytönen

TAITTO Juvenes Print

ISBN 978-952-206-473-8 nid.

ISBN 978-952-206-474-5 pdf

ISSN 2342-4176 (painettu)

ISSN 2342-4184 (verkkopainos)

ISSN 2342-4176

PAINATUS Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Sisällys

Esipuhe	6
----------------------	----------

Tuula Pirinen

Toimittajan alkusanat.....	9
-----------------------------------	----------

Kurkistus menneeseen

Tapio Huttula

Karvin paikka koulutuksen kehittämisessä.....	15
--	-----------

Heidi Backman

När utvärderingen kom till	23
---	-----------

Arviointityötä käytännössä

Salla Venäläinen & Jaana Saarinen

OPS-arvioijat kylässä – kehittävää arviointia käytännössä	27
--	-----------

Jani Goman & Sirpa Moitus

Politiikkatoimet arvioinnin kohteena.....	33
--	-----------

Pekka Auvinen

Laatuauditoinnit toimijan, auditoijan ja päättäjän näkökulmasta	41
--	-----------

Katrina Nordström & Eva Maria Raudasoja

Arvokasta arviointiosaamista jakamassa – kokemuksia arviointijaoston työskentelystä.....	47
---	-----------

Tapio Heiskari & Anniina Sippola

Opiskelijat keskiössä – sanoista tekoihin	51
--	-----------

Kati Isoaho

Korkeakoulujen opetussuunnitelmatyön kansallinen säätely ja ohjaus laadunvarmistuksen perustana – näkökulmia Suomesta ja Azerbaidžanista	55
---	-----------

Arvioinnin teemoja ja kohteita

Hannele Seppälä

Arviointitoimintaa jatkuvan oppimisen tueksi	63
---	-----------

Sampo Suihko

Ammattiosaaminen jatkuvan oppimisen reformissa.....	67
--	-----------

Samuli Maxenius

Arviointitieto avainasemassa ammatillisen koulutuksen kehittämisessä	69
---	-----------

Susanna Aro

Korkeakoulujen laadun kehittäminen elinkeinoelämän kannalta – kohtaavatko koulutus ja työelämä?	75
--	-----------

Katse tulevaan

Kaarina Määttä

Miten syttyy rakkaus oppimiseen?	79
---	-----------

Jouni Välijärvi

Arvioinnin vaikuttavuuden edellytyksistä	81
---	-----------

Harri Peltoniemi

Ennakoivaa ja vaikuttavaa arviointia?	87
--	-----------

Kirjoittajat	92
---------------------------	-----------

Luottamusta tulevaan
– *Kehittävällä arvioinnilla*
eteenpäin

Esipuhe

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ensimmäisen arviointineuvoston nelivuotiskausi päättyi toukokuun lopussa 2018. Uuden arviointiorganisaation käynnistäminen on ollut kaikille toimijoille varmasti varsin uniikki kokemus. Kauden loppupuolella syntyi arviointineuvoston, korkeakoulujaoston ja Karvin asiantuntijoiden piirissä ajatus siitä, että kauden kokemuksia pitäisi koota yhteen ja jakaa koulutuksen arvioinnista kiinnostuneille.

Oman toiminnan jatkuva arviointi ja kriittinen tarkastelu ovat kaiken kehittämisen ytimessä. Oman tekemisen ja kokemusten pohdinta auttavat meitä ymmärtämään omaa toimintaamme paremmin. Samalla syntyy aineksia ilmiöiden yleisempää pohtimista ja keskustelua varten.

Tämä teos on syntynyt tältä pohjalta. Kyseessä ei ole itsearviointi, ei kattava koonti toiminnasta tai analyysi menneen kauden tuloksista. Parhaiten teosta kuvaa ehkä ajatus kokemusten jakamisesta, yhdessä oppimisesta ja virikkeiden antamisesta tulevaa kehittämistä varten. Olemme siis kehittävän arvioinnin ytimessä.

Kehittävä arviointi on toinen arviointikeskuksen keskeisistä toimintaperiaatteista riippumattomuuden rinnalla. Karvi on määritellyt kehittävän arvioinnin seuraavasti: ”Kehittävä arviointi korostaa osallistavuutta, arvioinnin toteuttajan ja arviointiin osallistuvan välistä luottamusta sekä koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen vastuuta toimintansa laadun kehittämisestä. Kehittävässä arvioinnissa menetelmät räätälöidään arvioinnin tavoitteiden ja arvioitavan teeman mukaan.”

Kokemuksia jakamalla on mahdollista lisätä toimijoiden välistä luottamusta ja avata Karvin toimintaa. Avoimuus on myös tapa altistaa oma toiminta yleiselle keskustelulle. Teksteissä korostuu myös koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen vastuu laadun kehittämisestä sekä Karvin pyrkimys jatkuvaan menetelmien kehittämiseen yhdessä toimijoiden kanssa.

Teoksen tekstit voi karkeasti jaotella neljään teemaan. Teoksessa kurkistetaan hiukan menneeseen ja taustoitetaan Karvin alkutilannetta. Samalla pohditaan Karvin nykyistä ja tulevaa roolia arviointikentässä. Toisessa teemassa avataan sitä, mitä Karvi on arvioinut ja miten. Tätä kautta valottuu myös Karvin tuottaman tiedon merkitys ja vaikuttavuus sekä kysymys siitä, miten arviointi voi elää koko ajan ajassa ja tukea meneillään olevia kehittämistoimenpiteitä. Kolmannessa ja neljännessä teemassa käännetään katse tulevaan: Mitä Karvin tulisi arvioida seuraavaksi ja miten varmistaa toiminnan vaikuttavuus? Näitä kaikkia kysymyksiä seuraava arviointineuvosto joutuu pohtimaan.

Arviointineuvoston puheenjohtajana haluan kiittää kaikkia kirjoittajia ja Karvin toimijoita kuluneesta kaudesta. Teos itsessään kuvastaa hyvin sitä huimaa sitoutuneisuutta suomalaisen koulutuksen arvioinnin kehittämiseen, joka Karviin ja sen toimijoihin kiteytyy.

Antoisia lukuhetkiä kaikille arvioinnin ystäville.

Helsingissä 20.8.2018

Tapio Huttula
Arviointineuvoston puheenjohtaja

Tuula Pirinen

Toimittajan alkusanat

Tuula Pirinen

Tulin keväällä 2013 töihin Koulutuksen arviointineuvoston sihteeristöön, joka silloin oli yksi Jyväskylän yliopiston erillislaitoksista. Kyselijöille oli siten helppo vastata, että olen nyt töissä yliopistolla. Jo vuoden kuluttua tilanne muuttui: Pieni yksikkömme sulautui osaksi uutta kansallista virastoa, johon tulivat mukaan myös Korkeakoulujen arviointineuvosto ja Opetushallituksen arviointitoiminnot. Pääkonttori sijoittui Helsingissä Postitaloon, ja Jyväskylän toimipaikka siirtyi Cygnaeustalolle kaupungin keskustaan, tosin vasta keväällä 2015. Kaiken tämän jälkeen onkin ollut suhteellisen haasteellista lyhyesti kertoa työnantajastani, työpaikastani ja työnkuvastani. Aivan viime aikoina olen kuitenkin huomannut muutoksen: kun kerron olevani töissä Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa, saan jo aika usein vastaukseksi huudahduksen: "Ai Karvissa!" Äänensävy, jolla se lausutaan, riippuu jonkin verran siitä, onko lausujana laajaan arviointikyselyymme vastannut opettaja, raporttiamme hyödyntänyt tutkija tai päättäjä vai rivikansalainen, joka mediasta muistaa lukeneensa mielenkiintoisia arviointituloksiamme. Joka tapauksessa Karvista on neljässä vuodessa selvästikin kehittynyt tunnettu toimija, jonka tiedetään tuottavan runsaasti koulutusta koskevaa arviointitietoa. Jotta tämä tieto olisi mahdollisimman monipuolista ja ajantasaista, jotta se olisi helposti ymmärrettävässä muodossa ja jotta sitä hyödynnettäisiin koulutuksen kehittämisessä mahdollisimman paljon, myös Karvi itse kehittää toimintaansa jatkuvasti ja määrätietoisesti: palautteeseen reagoidaan, uutta kokeillaan, ja tiedon tarvitsijoita ja hyödyntäjiä pyritään kuuntelemaan herkällä korvalla ja osallistamaan alttiilla palveluasenteella.

Tässä artikkelikokoelmassa äänen saavat Karvin arviointineuvoston ja korkeakoulujen arviointijaoston jäsenet sekä Karvin asiantuntijat. Yhteisissä pöydissä on neljän ensimmäisen toimintavuoden aikana käyty lukuisia innostavia keskusteluja, joiden jakamisesta julkaisun idea lähti liikkeelle. Kirjoittajat kertovat kokemuksiaan ja näkemyksiään kuluneen kauden arviointitoiminnasta, pohtivat koulutuksen nykytilaa ja tulevaisuutta ja hahmottelevat jo tulevaisuuden arviointitarpeita

ja -metodeja. Koska kirjoittajat ovat myös saaneet vapaasti valita käyttämänsä tyylin ja määrittää tekstinsä pituuden, uskon, että käsillä on mukaansatempaava kokoelma persoonallista pohdintaa kaikille koulutuksesta ja sen arvioinnista kiinnostuneille.

Kokoelman ensimmäisessä osassa luodaan ensin katse menneeseen: Arviointineuvoston puheenjohtaja **Tapio Huttula** palaa kirjoituksessaan Karvin perustamiseen, tehtävämäärittelyyn ja edellytyksiin onnistua ja täyttää sille asetetut odotukset. Hän esittelee arviointineuvoston ensimmäiset linjaukset sekä Karvin strategian ja sen painopisteiden luomisen ja merkityksen. Samalla hän siirtyy jo pohtimaan Karvin yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä nykyistä ja tulevaa roolia arviointikentässä. Näille kysymyksille Huttula omistaa kirjoituksensa loppuosan. Arviointineuvoston jäsen **Heidi Backman** kurkottaa kirjoituksessaan vieläkin kauemmas historiaan lähtemällä liikkeelle omista kokemuksistaan arviointitoiminnan käynnistyessä Opetushallituksessa 1990-luvun puolivälissä. Hänen kirjoituksessaan esiin nousee myös ruotsinkielisen koulutuksen arvioinnin merkitys.

Kokoelman toisessa osassa tarkastellaan eri näkökulmista sitä, millaista arviointityö on käytännössä. Arviointiasiantuntijat **Salla Venäläinen** ja **Jaana Saarinen** kertovat, kuinka vierailut esiopetusyksiköihin ja kouluihin ovat opetussuunnitelmaperusteiden toimeenpanon arvioinnissa toimineet vuorovaikutteisena arviointimenetelmänä ja kuinka vierailuilla on hyödynnetty kehittävän arvioinnin eri näkökulmia ja tuotettu arviointitietoa yhdessä toimijoiden kanssa. Arviointineuvokset **Jani Goman** ja **Sirpa Moitus** puolestaan pohdiskelevat, miten Karvin arvioinnilla voidaan tukea kansallista päätöksentekijää ja millaiset arviointikysymykset ja metodinen ja teoreettinen kehikko toimivat silloin, kun arvioinnin kohteena on koulutuspoliittinen reformi ja muutoksen johtaminen. Korkeakoulujen laatuauditointeja eri toimijoiden näkökulmasta valottaa kirjoituksessaan korkeakoulujen arviointijaoston jäsen **Pekka Auvinen**: auditointi toimii korkeakoulun kehittämisen tukena, auditoinnin näköalapaikka tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden myös oman osaamisen, työn ja työyhteisön kehittämiseen, ja arviointijaostossa tarkastellaan kokonaisuutta ja tehdään päätökset. Korkeakoulujen arviointijaoston jäsenet **Katrina Nordström** ja **Eva Maria Raudasoja** kertovatkin henkilökohtaisia kokemuksiaan jaoston työskentelystä ja sen jäsenenä toimisesta sekä laajemminkin Karvin merkityksestä koulutuksen kentällä. Opiskelijakeskeisyydestä korkeakoulujen toiminnan ja laatujärjestelmän kehittämisessä kirjoittavat sekä arviointineuvoston että korkeakoulujen arviointijaoston jäsenenä toimineet **Tapio Heiskari** ja **Anniina Sippola**: heidän mukaansa opiskelijoiden rooli on muuttunut palautteen antajasta yhdeksi kehittäjistä, ja tässä muutoksessa korkeakoulujen laatutyöllä ja laatujärjestelmien arvioinnilla on ollut suuri merkitys. Kansainvälisen tuulahduksen kokoelmaan tuo arviointiasiantuntija **Kati Isoahon** artikkeli, jossa hän työkokemuksensa perusteella vertailee korkeakoulujen opetussuunnitelmatyön ohjausta Suomessa ja Azerbaidžanissa. Vertailu antaa kuvaa erilaisten julkisten koulutuksen ohjausjärjestelmien eroista laajemminkin.

Kokoelman kolmannessa osassa siirrytään jo pohtimaan tulevaisuuden arviointitarpeita, -kohteita ja -teemoja. Jatkuvan oppimisen teemasta kirjoittaa Karvin varajohtajana toimiva **Hannele Seppälä**, jonka mukaan Karvin toiminnalle keskeiset teemat luottamus, tasa-arvo, osallisuus ja hyvinvointi sekä yhteiskuntaa uudistava tieto ja osaaminen ovat tärkeimmät kehittämiskohteet myös jatkuvan oppimisen tukemisessa. Yhteiskunnan ja yksilöiden asettamiin uuden oppimisen odotuksiin vastaavat lopulta koulutusorganisaatiot, joille Karvi pyrkii tarjoamaan parhaan tukensa niin toiminnan laadunhallinnassa kuin arviointiin perustuvan toimintakulttuurin kehittämisessä. Ammatillisen koulutuksen reformin arviointiin liittyviä kysymyksiä avaavat kirjoituksissaan sekä arviointineuvoston varapuheenjohtaja **Sampo Suihko** että arviointineuvoston asiantuntijajäsen **Samuli Maxenius**. Suihko hahmottelee kirjoituksessaan ammattien ja ammattiosaamisen tarpeiden muutosta, kuvaa ammattiosaamisen avaamia elinikäisen oppimisen näkymiä ja sen koulutusjärjestelmällemme asettamia haasteita ja päättää kirjoituksensa Karvin ammatillisen koulutuksen asiantuntijaryhmän esittämiin reformin arviointiteemoihin. Maxenius korostaa arvioinnin merkitystä osana reformin onnistunutta toteutumista erityisesti sen vuoksi, että ammatillisessa koulutuksessa ei ole lukiokoulutuksen tapaan käytössä valtakunnallista tasokoetta. Reformin onnistumisen kannalta Maxenius näkee kolme keskeistä arviointikohdetta, joista ensimmäinen – yksilöllisten opintopolkujen toteutuminen ja niiden vaikutukset opiskelijoihin – on ensimmäisenä myös Suihkon esittämällä listalla. Korkeakoulujen arviointijaoston jäsen **Susanna Aro** puolestaan pohtii auditointien merkitystä elinkeinoelämän näkökulmasta, mutta toteaa samalla, että tärkeämpää olisi saada nykyistä enemmän ajankohtaista tietoa erilaisilla teema-arvioinneilla. Niiden kohteina voisivat olla esimerkiksi yrittäjyys, innovaatiotoiminta ja kansainvälinen kilpailukyky, ja ne voisivat olla myös eri aloja läpileikkaavia. Karvin suuntaan toiveissa olisi, että auditointien ja arviointien tuloksista viestittäisiin ymmärrettävällä ja käytännönläheisellä tavalla.

Kokoelman viimeinen osa suuntaa katseen tulevaan. Sen johdantona on arviointineuvoston jäsenen **Kaarina Määtän** yksilöpsykologista tarkastelua siitä, mistä ja miten löytyy rakkaus oppimiseen, miksi se on tärkeää ja mitä siitä seuraa. Korkeakoulujen arviointijaoston puheenjohtaja **Jouni Välijärvi** näkeekin yhtenä arviointitoiminnan tärkeänä tulevaisuuden tavoitteena oppilaitosten välisten siirtymien ja nuorten erilaisten koulutusorientaatioiden tiiviin seuraamisen ja entistä paremman ymmärtämisen. Lisäksi Välijärvi nostaa tulevaisuuden tavoitteiksi korkeakoulujen uuden auditointimallin vastaanoton ja vaikutusten seuraamisen sekä arvioinnin riippumattomuuden puolustamisen. Kokoelman päättävässä kirjoituksessa Karvin johtaja **Harri Peltoniemi** kertoo uuden arviointineuvoston ja jaoston asettamisesta, tulevasta arviointisuunnitelmakaudesta ja uuden arviointisuunnitelman valmistelusta sekä sidosryhmien osallistamisesta ja sidosryhmäkyselystä. Kirjoitus sisältää myös pohdintaa siitä, mitä arviointineuvoston toimikaudesta 2014–2018 ja arviointisuunnitelmakaudesta 2016–2019 on Karvissa opittu, millaista palautetta on kerätty ja saatu ja mitä on kehitetty ja mitä jatkossa kehitetään.

Kurkistus menneeseen

A portrait of Tapio Huttula, a middle-aged man with short brown hair, wearing a dark suit jacket over a patterned shirt. He is sitting in a white office chair, with his hands clasped in front of him. The background is a plain, light-colored wall.

**” Kentän
sitoutuminen
kertoo siitä, että tietoa
halutaan, kehittämis-
ehdotuksia janotaan
ja niitä halutaan
hyödyntää. – – Kenttä
kokee omistajuutta
arviointitoimintaan,
kun se on siinä itse
vahvasti mukana.”**

Tapio Huttula

Karvin paikka koulutuksen kehittämässä

Tapio Huttula

Tämän tekstin kirjoittaminen on ollut minulle vaikeaa. Samalla aikataulut ovat venyneet ja venyneet. Ajatukset, joita haluaisin ilmaista, ovat sinänsä kirkkaasti mielessä. Ne ovat muhineet pitkään päässäni, mutta itse tulostusvaihe on tökkinyt. Viime päivinä olen miettinyt, mistä tämä johtuu. Nyt olen ehkä päässyt kiinni syihin. Siksi päätinkin aloittaa tekstin tämän kysymyksen avaamisella.

On varmaan niin, että arvostan Karvin tehtävää niin paljon, että haluaisin kiteyttää kaiken sanottavani mahdollisimman kirkkaasti ja brilljantisti. Tämä nostaa rimaa, kun tietää, että ihminen on aina vajavainen omien ajatustensa julkilausumisessa.

Toisaalta olen kokenut olleeni etuoikeutettu saadessani toimia arviointineuvoston puheenjohtajana. Se on tehtävä, jossa pääsee toimimaan toinen toistaan fiksumpien ihmisten kanssa, on koko ajan uusimman tiedon äärellä ja saa käydä huimia keskusteluja. Tärkeässä asiassa. Mikä voisi olla yhteiskunnallisesti tärkeämpää kuin tulevaisuuden rakentaminen? Sitähän koulutus ja sen kehittäminen ovat. Sitä kautta tehtävästä tulee uniikki. Jotenkin haluaisin omassa tekstissäni tehdä kunniaa tälle mahdollisuudelle. Niin kiitollinen siitä olen.

Nyt kun voi todeta, että rima ei ylity, on helpompi käydä kiinni ajatuksiinsa.

Keskeisin kysymys itselleni on, onko saatu aikaan sitä, mitä yhteiskunta – kansakunta – toiminnan rahoittaja – on tilannut. Tätä pohdin erityisesti arviointineuvoston roolista.

Odotukset

Aluksi on syytä todeta, että neuvoston rooli ja tehtävät poikkeavat aiempien Koulutuksen arviointineuvoston ja Korkeakoulujen arviointineuvoston tehtävistä. Karvi on selkeä päällikkövirasto, jossa johtaja vastaa keskuksen taloudesta, henkilöstövalinnoista ja toiminnan kehittämisestä. Aiemmat neuvostot osallistuivat suoraan sihteeristöjen ja arviointitoiminnan johtamiseen. Niillä oli muun muassa rooli neuvostojen johdon valinnassa sekä taloudenhoidossa.

Karvin arviointineuvoston tehtävänä on seurata ja kehittää arviointikeskuksen toimintaa. Keskeisin väline tässä työssä on neuvostokauden arviointisuunnitelma, jonka neuvosto valmistelee ja josta se tekee esityksen opetus- ja kulttuuriministeriölle. Tämän lisäksi neuvosto osallistuu keskuksen strategiseen suunnitteluun ja päättää laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä lausunnoista ja aloitteista.

Karvi syntyi 30.12.2013 annetun lain (1295/2013) myötä ja aloitti toimintansa 1.5.2014. Lain ensimmäisen pykälän ensimmäisessä momentissa todetaan Karvin toimiala:

"Koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin riippumattomana asiantuntijaorganisaationa on Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Arviointikeskus tuottaa tietoa koulutuspoliittista päätöksentekoa ja koulutuksen kehittämistä varten."

Uusi laki sysäsi monia muutoksia suomalaisen koulutuksen arviointitoimintaan. Karviin koottiin Koulutuksen arviointineuvoston, Korkeakoulujen arviointineuvoston ja Opetushallituksen arviointitoiminta. Toimintojen yhdistämisen tavoitteena oli koulutuksen arviointitoiminnan vahvistaminen, kuten hallituksen esityksen perusteluissa tiivistettiin.

Karvin tehtäväksi tuli siis tuottaa relevanttia ja arvioitua tietoa koulutuspoliittisen päätöksenteon ja kenttätasolla tapahtuvan koulutuksen kehittämisen tueksi. Olennaista oli myös toiminnan vaikuttavuuden lisääminen ja sen varmistaminen, että arviointitieto on tarvitsijoiden käytettävissä mahdollisimman helposti hyödynnettävässä muodossa ja oikea-aikaisesti.

Karvi jatkaa suoraan aiempien toimijoiden tehtäviä. Arviointitoiminnan kehittämisen ja arviointiosaamisen näkökulmasta on tärkeää, että Karvin tehtävänä on edelleen tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä sekä korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa ja että sen toiminnassa noudatetaan kehittävän arvioinnin periaatteita.

Onnistumisen edellytykset

Karvi lähtökohdat onnistua ja täyttää sille asetetut odotukset olivat hyvät. Se syntyi itsenäisenä virastona, mikä vahvisti sen riippumatonta asemaa.

Toisaalta perusta oli hyvä. Kaikki kolme aiempaa toimijaa olivat tehneet hyvää työtä ja niillä oli vahvaa osaamista. Näin opetuksen ja koulutuksen arviointitoiminnan kokoaminen yhteen vahvisti kokonaisuutta entisestään ja mahdollisti osaamisen ja arviointimenetelmien edelleen kehittämisen.

Karvi sai perintönä myös varsin hyvät kansainväliset verkostot. Korkeakoulujen arviointineuvosto oli tehnyt pitkään kansainvälistä yhteistyötä ja oli korkeakoulujen arviointityön kehittämisessä hyvin syvällä. Myös muilla toimijoilla oli omia kansainvälisiä verkostoja ja kokemusta kansainvälisestä arviointitoiminnasta.

Aivan keskeiseksi kysymykseksi neuvoston toiminnassa nousi kauden alkuvaiheessa uudistuksen tavoitteiden pohtiminen: Mitä fuusiolla haluttiin saada aikaan? Mikä oli se lisäarvo, jota haettiin?

Neuvoston tehtävänmäärittelyä voi pitää varsin onnistuneena. Kun agendalla on ollut rajallinen määrä ns. hallinnollisia päätöksiä, on neuvosto voinut keskittyä enemmän arviointitoiminnan roolin, merkityksen, kohdentamisen, vaikuttavuuden ja menetelmien pohtimiseen ja kehittämiseen, vuorovaikutukseen Karvin sidosryhmien kanssa sekä toimivan johdon sparraukseen. Hallinnollisten tehtävien sijaan on korostunut sisällöllinen ja pitkäjänteinen kehittäminen. Pidän tätä hyvänä.

Muutoksen läpiviennin kannalta rajoittavana tekijänä arviointineuvoston kannalta on ollut Karvin syntyminen liikkuvaan junaan. Koska kyseessä ei ollut uusi toiminto, Karvi sai perinnökseen lukuisan joukon meneillään olleita arviointeja ja sitoumuksia. Näin ensimmäisen arviointineuvoston kädet olivat osin sidotut. Tämä ei ole sinänsä mitään uniikkia. On vain hyvä todeta asia, koska se heijastuu haettujen muutosten aikatauluun. Vaikutukset näkyvät viiveellä. Sama tilannehan toistuu seuraavillakin kausilla. Tämä voi olla myös hyvä, jotta mahdollisista linjausten muutoksista ei tule liian äkkinäisiä.

Lopuksi on todettava, että Karvin hallinnollisen aseman muutos ei parantanut sen toimintaedellytyksiä. Se ei myöskään vahvistanut sen riippumattomuutta. Kysymystä on avattu muissakin teksteissä, joten haluan nostaa tässä vain esille vaikutuksen arviointineuvoston toimintaan. Hallinnollisen aseman muutoksesta käyty vääntö söi paljon arviointineuvoston energiaa ja nosti välillä pintaan myös kysymyksen toiminnan mielekkyydestä. Tämän tyyppiset kysymykset ovat ongelmallisia rakennettaessa uutta toimintaa. Toimintaympäristön nopeassa muutoksessa kaikki ylimääräinen ravistelu on turhaa ja vie fokusta toiminnan tavoitteista.

Ensimmäiset linjaukset

Arviointineuvoston tehtävä on siis kehittää arviointikeskuksen toimintaa ja osallistaa sen strategiseen suunnitteluun. Tätä neuvosto on mielestäni parhaansa mukaan tehnyt.

Keskeisimpiä päätöksiä neuvostolta tässä suhteessa oli loogisen marssijärjestyksen laatiminen. Vaikka uuden organisaation järjestäytymisen kannalta olisi ollut luontevaa ottaa heti kantaa keskuksen työjärjestykseen, sitä ei tehty. Ratkaisu aiheutti varmasti henkilöstön kannalta epätietoisuutta, mutta oli mielestäni perusteltu.

Arviointineuvoston päätösjärjestykseksi muodostui 1) strategian laatiminen, 2) arviointisuunnitelman laatiminen sen pohjalta ja 3) organisoitumisen pohdinta. Pidän edelleen linjaa perusteltuna. Uuden organisaation on aluksi syytä käydä keskustelu sisäisesti ja sidosryhmiensä kanssa siitä, mikä sen tehtävä on, mitä siltä odotetaan ja miten toimintaa tulisi priorisoida.

Ohjaava strategia

Karvin strategia on kunnianhimoinen. Se asettaa riman riittävän korkealle, onhan sen visio ”Suomi kehittää koulutustaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottaman monipuolisen ja ajantasaisen arviointitiedon pohjalta”.

Strategia on myös ohjaava. Karvin arvot, toiminta-ajatus, strategiset tavoitteet ja palvelulupaukset tukevat toimijoiden käytännön työtä arjessa. Toisaalta strategian painopisteet ja läpileikkaavat teemat ohjasivat vahvasti toiminnan kohdentamista. Tällä oli suora vaikutus arviointisuunnitelman laadintaan. Läpileikkaavien teemojen avulla esille nostettiin tarve kerätä kaikissa arvioinneissa mahdollisuuksien mukaan tietoa esimerkiksi koulutuksen tasa-arvon toteutumisesta.

Strategian laadinnan taustalla oli laaja toimintaympäristön analyysi ja tulevaisuuden tarpeiden ennakointityö. Tältä pohjalta arviointineuvosto halusi painopistealueiden avulla viestiä toiminnan uudenlaista suuntaamista. Strategisia painopistealueita on neljä:

1. Oppimisen ja osaamisen kehittäminen arvioinnin avulla
2. Koulutuksen järjestäjien tukeminen laadunhallinnassa ja arviointikulttuurin vahvistaminen
3. Koulutusjärjestelmän toimivuus ja kehittäminen
4. Yhteiskunnallisesti keskeiset ja kriittiset teemat.

Painopisteet kattavat kaikki Karvin lakisääteiset tehtävät. Tarvetta reagoida toimintaympäristön muutoksiin ja uusiin tiedontarpeisiin korostettiin erityisesti kohtien 3 ja 4 kautta. Samalla kyse oli myös niukkojen resurssien riittävyyden varmistamisesta ja tasapainoisesta kohdentamisesta. Arviointineuvoston viesti olikin, että pitkällä tähtäyksellä resursseja tulisi siirtää menetelmiä kehittämällä kohdista 1 ja 2 kohtiin 3 ja 4 niin, että kuhunkin painopisteeseen olisi käytettävissä suunnilleen saman verran resursseja.

Linjausta laatiessaan arviointineuvosto tiedosti, että muutos oli merkittävä, mutta piti sitä tarpeellisena. Esimerkiksi syrjäytymisen estämisen kannalta koulutusjärjestelmän toimivuuden ja opiskelijapolun sujuvuuden tarkastelu on aivan keskeistä. Samoin oli pakko raivata tilaa yhteiskunnallisesti keskeisiä teemoja, kuten maahanmuuttajien koulutusta, koskevan tiedon tuottamiselle.

Painopiste- ja resurssimäärittelyksellä vastattiin myös sidosryhmiltä tulleisiin kehittämistarpeisiin. Oppimistulosten seuranta on tärkeää ja kytkeytyy myös muiden painopisteiden, kuten esimerkiksi koulutusjärjestelmän toimivuuden, tarkasteluun. Siitä huolimatta arviointineuvosto halusi, että myös sen toteutusta ja jaksottamista tarkastellaan osana kokonaisuutta. Myös laadunhallinnan osalta nähtiin tarve kehittää ja keventää arviointiprosesseja. Toimintaa on kehitetty suunnitelman mukaisesti, mutta prosessi on vielä kesken. Hyvä esimerkki työstä on korkeakoulujen auditointiprosessin kehittäminen.

Karvin tavoitteena on tuottaa ennakoivaa ja vaikuttavaa arviointitietoa. Tätä kautta strategian ns. viidenneksi painopisteeksi nostettiin vaikuttavuuden lisääminen. Aja-tuksena oli, että kaikissa arviointiprosesseissa mietittäisiin jo suunnitteluvaiheessa, miten varmistetaan tuotetun tiedon hyödynnettävyys ja päätyminen käyttäjille. Samalla se tarkoittaa tiedon jalostamista, meta-analyysyä, yhteenvetoja, tiivistelmiä sekä paljon vuorovaikutustyötä, jolla tietoa levitetään ja kommunikoidaan eri suuntiin.

Arviointitiedon vaikuttavuus on lopulta se, mikä ratkaisee tuottaako Karvi sitä lisäarvoa, jota se on perustettu tuottamaan niin yhteiskunnalle kuin koulutuksen kehittämiseksi. Vaikuttavuustyötä on tehty Karvissa nyt pitkäjänteisesti.

On tärkeää, että vaikuttavuustyö on myös rakenteellistettu. Arviointiprojekteja on käytännössä jatkettu. Arviointiprojekti ei enää lopu raportin julkaisuun, vaan siitä tiedon levittämistyö vasta alkaa. Toisaalta Karvin työjärjestys, johon neuvosto otti kantaa vasta kun oli selvillä, millaista strategiaa ja toimintaa organisaation tuli palvella, tukee vaikuttavuuden lisäämistä. Organisaatio kattaa nyt kaikki koulutusjärjestelmän osat, ja siitä löytyvät osaamisen, toimintamallin ja vaikuttavuuden kehittämisen prosessit ja vastuuhenkilöt.

Karvin yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja rooli

Mikä sitten on Karvin yhteiskunnallinen rooli tällä hetkellä? Onko se pystynyt kasvamaan siihen rooliin, joka sille oli suunniteltu uudistuksessa?

Tätä pohtiessani palaan Karvin avajaisiin. Mieleepäni on jäänyt elävästi kansliapäällikkö Anita Lehikoisen puheenvuoro, jossa hän painotti sitä, että arviointitiedon on oltava entistä tehokkaammin päätöksentekijöiden ja kehittäjien käytettävissä. Heikkeneviin oppimistuloksiin viitaten hän edellytti, että yhteiskunnassa tulisi olla jokin ”kello”, joka soisi riittävän kovaa, jos hälyttäviä tietoja ilmenisi. Tuohon viestiin tiivistyi itselleni pitkälti se suunta, johon Karvia tuli kehittää. Arviointitietoa on turhaa tuottaa, jos tietoa ei voida hyödyntää, se ei ole käytettävissä tai siitä ei tiedetä.

Karvin toiminnan vaikuttavuuden parantaminen onkin ollut se punainen lanka, joka on ohjannut omaa toimintaani arviointineuvostossa. Merkkejä siitä, että olemme edenneet oikeaan suuntaan, on olemassa. Uskoisin, että pohjaa oikealle suunnalle on luotu, mutta paljon on vielä tehtävää seuraavillekin toimijoille.

Suhtaudun varsin luottavaisesti Karvin tulevaisuuteen ja sen mahdollisuuksiin kasvaa haettuun rooliinsa. Miksi? Syitä on nähdäkseni ainakin kolme: Ensinnäkin Suomessa elää edelleen vahva usko koulutukseen ja sen merkitykseen yhteiskunnan kehittämisessä, ja sille pohjalle on hyvä rakentaa myös koulutuksen arviointitoimintaa. Toiseksi uskoani vahvistaa kentän vahva sitoutuminen arviointiin, ja kolmantena tekijänä näen Karvin henkilöstön sekä kentän vahvistuvan arviointiosaamisen.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, korkeakoulut, viranomaiset ja eri sidosryhmät ovat hyvin sitoutuneita arviointitoiminnan kehittämiseen ja sen tuottaman tiedon hyödyntämiseen. Tämä on tietysti ensiarvoisen tärkeää. Arviointityötä ei tehdä turhaan ja sille on tilausta. Sidosryhmien sitoutumisesta kertoo muun muassa se, että Karvi sai runsaasti erilaisia ehdotuksia arviointien kohteiksi. Kaikkia toiveita ei voitu tietenkään toteuttaa, mutta tiivis vuoropuhelu sidosryhmien kanssa auttoi arviointineuvostoa priorisoimaan aiheita. Kauden alussa AVI-alueittain tehty kuulemiskierros on esimerkki vuorovaikutustyötä kuvaavasta hyvästä käytännöstä.

Eurooppalaisten arviointitoimijoiden järjestön ENQAn toteuttamassa Karvin ulkoisessa arvioinnissa todettiin, että korkeakoulujen arviointi- ja auditointitoiminnalle asetetut eurooppalaiset laatukriteerit täyttyivät Karvin tapauksessa kirkkaasti. Arviointiryhmän puheenjohtajaan oli tehnyt Karvin toiminnassa vaikutuksen erityisesti kaksi asiaa: kentän vahva sitoutuminen kehittävään arviointiin ja Karvin asiantuntijoiden vahva osaaminen.

Kentän sitoutuminen kertoo siitä, että tietoa halutaan, kehittämis ehdotuksia janoetaan ja niitä halutaan hyödyntää. Viesti kertoo epäilemättä siitä, että kenttä kokee omistajuutta arviointitoimintaan, kun se on siinä itse vahvasti mukana. Toisaalta se kuvaa luottamusta Karvin toimintaan. Kun kentän toimijat ovat mukana arviointimenetelmien kehittämisessä ja arvioinnin toteuttamisessa ja toiminta on avointa, syntyy luottamus myös näin syntyneen tiedon hyödyntämiseen. Kehittävä arviointi on jotakin uniikkia kansainvälisessä arviointitoiminnassa. Siitä kannattaa pitää kiinni.

Osaaminen on arvioinnin kaltaisessa asiantuntijatyössä aivan olennaista. Arviointineuvosto on antanut käyttöönsä oman osaamisensa ja pyrkinyt omalta osaltaan täyttämään tehtävänsä uudistuksen läpiviemisessä, mutta se ei olisi kyennyt toimimaan ilman asiantuntevaa henkilöstöä. Kun tähän vielä lisätään se, että kenttä on sitoutunut toimintaan ja haluaa antaa oman osaamisensa Karvin toimintaan, on koossa vahva perusta, jolle rakentaa. Tälle osaamispääomalle ja sen kehittämiselle rakentuu toiminnan todellinen vaikuttavuus jatkossakin.

”Utvärderingen i Finland har från början förtjänstfullt utvärderat bägge språkgruppernas utbildning så att man också kan dra slutsatser separat för den svenskspråkiga utbildningen.”

Heidi Backman

När utvärderingen kom till

Heidi Backman

I mitten av 1990-talet hörde jag till den lilla grupp på Utbildningsstyrelsen som fick vara med och utveckla utvärderingsverksamheten inom det finländska utbildningssystemet. De flesta länder hade redan då nationella utvärderingssystem för utbildningen, inte Finland.

Jag måste ha varit yngst i gruppen, jag var entusiastisk och anmälde mig som frivillig, men fick inte delta i Utbildningsstyrelsens första utvärderingsprojekt, som gällde gymnasiet. Mitt första utvärderingsuppdrag blev istället ansvaret för två nationella delutvärderingar inom det andra nationella utvärderingsprojektet Jämlikhet och tillgänglighet i grundskolan (1996). Projektledaren Ritva Jakku-Sihvonen, som utvecklade den första nationella utvärderingsmodellen, gav mig ett stort ansvar. På Utbildningsstyrelsen hade vi på den tiden inga ordentliga statistiska analysprogram. Jag satt alltså med näsan i ett kompendium från universitetsstudiernas statistik kurs och testade mig fram. Jag skrev för hand in korrelationsformler i Excel, ruta för ruta. Det gick inte snabbt.

Uppdraget handlade om unga i riskzonen. Vi ville veta hur många som inte söker vidare efter grundskolan och varför. Det var en kvantitativ studie som byggde på material från gemensam elevansökan och en kvalitativ enkät som alla niondeklassister som inte sökte vidare efter grundskolan besvarade tillsammans med sin elevhandledare.

Utvärderingen fick rätt mycket publicitet och Olli-Pekka Heinonen, som då var undervisningsminister, citerade för medierna resultaten från mina delstudier. Studien innebar mycket för mig, även om den metodologiskt sett var tämligen simpel. Studien gjordes vid den tidpunkt då lågkonjunkturen, den sk. laman, höll sitt hårda grepp om Finland. En femtedel av arbetskraften gick arbetslös och jag glömmer aldrig svaren från femtonåringarna som på vår fråga om framtidsdrömmar svarade att de ska bli arbetslösa som mamma och pappa. Det var omskakande att läsa. De unga som då svarade på vår pappersenkät är i dag 38 år gamla. I mitt nuvarande arbete har jag

med kolleger, andra bildningsdirektörer, ibland reflekterat över orsaken till att vi igen verkar ha en generation tonåringar med mycket illamående. Och det slår mig varje gång att det kan vara fråga om barnen till dem jag studerade i mitten av 1990-talet.

Under flera år ansvarade jag sedan på Utbildningsstyrelsen för utvärderingen av svensk yrkesutbildning i projekt ledda av Anu Räisänen. De fem senaste åren har jag fått sitta i utvärderingsrådet till det Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU/Karvi) och följa upp det arbete som för mer än tjugo år sedan startade på bl.a. Utbildningsstyrelsen. I och med att Karvi sköter utvärderingen för allt från småbarnspedagogik till universitetsstudier och vuxenutbildning håller vi nu på att få relevant och longitudinell kunskap om hur hela utbildningssystemet fungerar, om barns och elevers studiestig, om hur vi kan förebygga utslagning och om hur utbildningen skapar inlärning, kompetens och jämlikhet i samhället. Den senaste tiden har Karvi bl.a. fokuserat på aktuella teman som digitaliseringens effekter och på integrationen av elever med invandrarbakgrund.

Utvärderingen i Finland har från början förtjänstfullt utvärderat bägge språkgruppernas utbildning så att man också kan dra slutsatser separat för den svenskspråkiga utbildningen. Det här har möjliggjort att de svenska skolorna fått relevant information för sin egen utveckling. Fenomen som finns specifikt i de svenska skolorna har ibland fått egna utvärderingar, t.ex. gällande språkprogrammet eller tvåspråkighet.

Utvärdering tar tid och kräver kompetens och uthållighet, men när man ser med vilka kostnader Karvi producerat kunskap kan man konstatera att det är en fördel att utvärderingen görs centraliserat och koordinerat. Vi som jobbar för utbildningsanordnare väntar på nya digitala rapporteringstjänster som snabbt ska ge oss aktuella fakta för lokal skolutveckling. Det är också viktigt att de nationella utvärderingarnas resultat når fram till dem som utvecklar på nationell nivå. Så sker inte alltid. Ett aktuellt exempel är utvärderingen om elevhälsa, som bl.a. visade att satsningen på gemensam (förebyggande) elevhälsa ännu inte är tillräcklig. Det här är resultat som inte fullt ut nått dem som bereder social- och hälsovårdsreformen eller dem som arbetar i utvecklingsprojektet för barn- och familjetjänster (Lape).

Vi har i vårt samhälle tillgång till mer information än någonsin tack vare den mediala utvecklingen, men vi har samtidigt mer behov än tidigare av evidensbaserad utveckling av utbildningen. Finlands styrka har varit det såvliga kloka sättet att utveckla utbildningen. I den modellen har forskning och utvärdering varit viktig. Det här är aktuellare än någonsin nu när mycket i vårt samhälle tenderar vara åsiktsstyrt, inte insiktsstyrt.

Vi behöver inte rankinglistor, standardiserade prov eller kontrollfunktioner, men nog utvärdering.

Arviointityötä käytännössä

” Metafora ”kylässä” kuvaa kehittävän arvioinnin lähestymistapaa siten, että olemme vieraina kiinnostuneita siitä, miten uudet opetussuunnitelmat on otettu huomioon esi- ja perusopetuksen arjessa.”

Salla Venäläinen & Jaana Saarinen

OPS-arvioijat kylässä – kehittävää arviointia käytännössä

Salla Venäläinen & Jaana Saarinen

Vuosina 2016–2020 toteutettava esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden toimeenpanon arviointi (OPS-arviointi) kattaa koko koulutuksen ohjausjärjestelmän, jonka tarkoituksena on varmistaa koulutuksen tasa-arvo ja laatu sekä tuottaa hyvät edellytykset oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Keskeistä OPS-arvioinnissa on kehittävän arvioinnin näkökulmasta osallistaa arvioinnin eri hyödynsaajia pohtimaan ja tuomaan esiin, miten esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat¹, niiden valmistelu ja käyttöönotto toimivat strategisina ja pedagogisina opetuksen kehittämisen välineinä. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa, joka hyödyttää sekä valtakunnallisen että paikallisen tason toimijoita sekä tunnistaa opetussuunnitelmien valmistelua ja käyttöönottoa edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten kehittävän arvioinnin eri näkökulmia on hyödynnetty ja arviointitietoa tuotettu OPS-arvioinnin esiopetusyksikkö- ja kouluvierailuilla yhdessä eri toimijoiden kanssa. Artikkelissa pohditaan, miten vierailut toimivat vuorovaikutteisena arviointimenetelmänä. Vierailuiden aikana toimijoiden kanssa keskustellaan nykykäytännöistä ja suunnataan tavoitteita kohti tulevaa. Opetussuunnitelman valmistelu ja käyttöönotto ovat luonteeltaan prosessimaisia, ja vierailuiden aikana on mahdollista yhdessä tarkastella, miten prosessi on sujunut ja missä vaiheessa ollaan.

Kehittävä arviointi OPS-hankkeessa

Nelivuotisen OPS-arviointihankkeen aikana luodaan yhdessä hyödynsaajien kanssa kokonaisvaltainen kuva esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä prosesseista sekä sisällöllisten tavoitteiden toteutu-

¹ Vierailukohteissa opettajat puhuivat yleisesti opetussuunnitelmista. Käsitettä opetussuunnitelma käytämme tässä artikkelissa väljästi tarkoittamaan esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita sekä paikallisia opetussuunnitelmia.

misesta. Kehittävän arvioinnin näkökulmasta keskeistä on, että arviointi on myös mukautunut kohteen tarpeisiin eikä kiinnity vain etukäteen asetettujen tavoitteiden tarkasteluun (Atjonen 2015, 158–161). Arviointitiedon hyödyntämisen ja toiminnan parantamisen kannalta keskeistä on arvioinnin kohteiden, edunsaajien ja sidosryhmien osallistaminen arviointiprosessiin aina tavoitteenasettelusta tulostulkintoihin saakka. Kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti arviointitietoa tuotetaan jo itse prosessin aikana ja aineistoja hankitaan soveltamalla tai yhdistämällä erilaisia tiedon tuottamisen menetelmiä. (Katso esim. Atjonen 2014, 213, 219–220; Patton 1997, 21–24, 88; Patton 2011, 256–258.) Aineistojen hankinnassa käytetään haastatteluja, havainnointia, kyselyitä ja ryhmäkeskusteluja, ja arvioinnin tuloksia tulkitaan yhdessä arviointiryhmän² kanssa sekä järjestämällä arviointipaneeleja. Paikallisten opetussuunnitelmien laadintaa tarkastellaan yhteisöllisinä oppimisen prosesseina, jotka osaltaan tukevat pedagogista kehittämistä ja toimintakulttuurin muutoksia.

OPS-arviointi on prosessi, jossa tulosten käyttöä on mietitty alusta saakka yhdessä arviointitiedon hyödynsaajien kanssa. Hankkeen ensimmäisen, toisen ja kolmannen vaiheen kyselylomakkeilla kerätyn arviointitiedon avulla selvitetään opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvien prosessien toimivuutta sekä opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttamista. Hankkeen toisessa ja kolmannessa vaiheessa tätä aineistoa tulkitaan arviointivierailuilla yhdessä esiopetusyksiköiden ja koulun toimijoiden kanssa. Lisäksi pyritään luomaan yhteistä ymmärrystä paikallisten OPS-prosessien sujumisesta sekä OPS-asiakirjojen sisällöllisten tavoitteiden toteutumista edistävistä ja estävistä tekijöistä.

Kokemuksia koulu- ja esiopetusyksikkövierailuilta

OPS-arvioinnin esiopetusyksikkö- ja kouluvierailuilla arvioinnin kohteina olivat oppimiskäsitys ja laaja-alainen osaaminen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä ymmärrystä opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä onnistumisista ja pulmista. Arviointivierailujen kohteiden valinnassa otettiin huomioon kontekstuaaliset tekijät: kutsuimme itsemme kylään eri puolille Suomea pieniin ja suuriin, maaseudun ja kaupunkien sekä suomen- ja ruotsinkielisiin kouluihin ja esiopetusyksiköihin. Arviointivierailujen lähtökohtana oli ajatus siitä, että arvioijat ovat rinnalla kulkijoita ja luovat yhteisen keskustelun tilan. Karvin asiantuntijoiden lisäksi vierailuille osallistui mahdollisuuksien mukaan aina joku arviointiryhmän jäsenistä.

Esiopetusyksiköt ja koulut saivat suunnitella vierailupäivän ohjelman aikatauluineen. Sisällöllisenä toiveena esitimme, että olemme kiinnostuneita oppimiskäsityksestä ja laaja-alaisesta osaamisesta sekä opetussuunnitelman valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä teemoista. Lisäksi olimme toivoneet, että haluaisimme keskustella

² OPS-arvioinnin toteuttamisen tukena toimii kuusihenkinen arviointiryhmä, jonka jäsenet tuntevat koulutuksen ohjausjärjestelmää valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.

erikseen opettajien ja yksikön ja/tai koulun johdon kanssa sekä seurata oppimistilanteita. Itse valmistauduimme vierailuihin käymällä läpi esi- ja perusopetuksen asiakirjat ja poimimalla niistä keskeiset tavoitteet, jotka liittyvät edellä mainittuihin teemoihin. Jäsensimme teemojen tavoitteet käsitekarttojen muotoon, jotta osaisimme luokitella keskusteluissa esiin nousseita keskeisiä näkökulmia. Lisäksi perehdyimme paikallisiin opetussuunnitelmiin sekä niissä esiintyviin teemoihimme liittyviin paikallisiin painotuksiin. Ennen vierailua esiopetusyksikköjen ja koulujen opettajat saivat vastataksaan sähköisen kyselyn, jolloin jokaisella heistä oli mahdollisuus osallistua arviointiin.

Vierailuilla keskustelimme opettajien, rehtoreiden ja päiväkodin johtajien kanssa opetussuunnitelmien käyttöönottoon liittyvistä onnistumistumista ja haasteista sekä kävimme havainnoimassa erilaisia oppimistilanteita. Yhdessä koulujen ja esiopetusyksiköiden toimijoiden kanssa pohdimme seuraavia kehittävän arvioinnin näkökulmasta keskeisiä kysymyksiä: Missä olemme nyt? Missä haluaisimme olla tulevaisuudessa? Miten pääsemme sinne? Miten tiedämme olevamme siellä? (Atjonen 2015, 111–113.)

Vierailujen aikana kuulumme, miten opetussuunnitelmat oli valmisteltu ja otettu käyttöön ja miten opettajia, oppilaita, lapsia ja koteja oli osallistettu prosessin eri vaiheissa. Yhdessä keskusteltiin toimintakulttuurin muutoksista ja siitä, missä vaiheessa opetussuunnitelman käyttöönotossa ollaan ja millaisia ratkaisuja oli paikallisesti tehty sen tavoitteiden mukaisen toiminnan toteuttamiseksi. Näissä keskusteluissa painotettiin laaja-alaista osaamista ja oppimiskäsitystä sekä niihin liittyvien tavoitteiden saavuttamista, kuten lasten ja oppilaiden aktiivista toimijuutta. Keskustelimme myös niistä mahdollisuuksista ja esteistä, joita opetussuunnitelman tavoitteiden mukaiseen toimintaan liittyy, sekä siitä, miltä tulevaisuus näyttää tavoitteiden toteutumisen kannalta. Opettajat, johtajat ja rehtorit pohtivat, miten havaittuja pulmia ratkaistaan ja miten tavoitteiden toteutumista edistäviä tekijöitä vahvistetaan.

Arviointivierailujen keskusteluissa esiin nousseista aiheista yksi oli esimerkiksi oppivan yhteisön ajatus, joka on uusien esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden toimintakulttuurin ytimenä ja jossa painotetaan yhdessä tekemistä ja osallisuuden kokemusta yhteisöllisyyden ja oppimisen vahvistajina (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 26–29; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 22–23). Vierailuilla pohdittiin koulun ja/tai päiväkodin johdon, opettajien, oppilaiden, lasten, kotien ja koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden osallisuutta koulun ja/tai esiopetusyksikön toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen sekä yhteistyön määrää ja laatua. Monissa kouluissa ja yksiköissä yhteistyöhön liittyvät tavoitteet oli tunnistettu, mutta keinoja niihin pääsemiseksi ei vielä ollut löydetty. Syinä liian vähäiseen yhteistyöhön tuntuivat monessa yhteisössä olevan aikapula, suuri työmäärä ja toiminnan rakenteisiin liittyvät seikat. Mukana oli myös kouluja

ja yksiköitä, joissa tiimimäinen yhteistyö ja osallistamisen käytänteet olivat olleet toimivia jo kauan, ja uusi opetussuunnitelma oli vahvistanut näitä toimintamalleja. Toisaalta keskusteluissa tuotiin esiin myös uuden opetussuunnitelman myötä kehiteltyjä yhteistyön käytänteitä (esimerkiksi koko koulun yhdessä toteuttama monialainen oppimiskokonaisuus), jotka oli jo ensimmäisen käyttöönottovuoden aikana koettu liian kuormittaviksi, ja uusia suuntia pohdittiin.

Vierailupäivänä toimijat toivat keskusteluissa esiin itsearviointin kautta nousseita teemoja, joita reflektointiin yhdessä. Arvioijien³ rooli keskusteluissa oli monessa tapauksessa korostaa, että opetussuunnitelman käyttöönotto on, valmistelun lisäksi, prosessi, jossa välillä joudutaan palaamaan valmisteluvaiheen prosesseihin tai keskusteluihin (esim. arvokeskusteluihin). Keskeistä on oppia tunnistamaan koko koulun tai esiopetusyksikön kannalta toimivia ja toimimattomia käytänteitä ja tuomaan ne esiin, jotta kehittäminen ja mahdollinen suunnan muutos ovat mahdollisia.

Pohdinta

Arviointivierailuilla opettajien sekä esiopetusyksikön ja koulun johdon ryhmäkeskustelut mahdollistivat osallistujien yhteisen dialogisen ja reflektoinnin tilan, jossa arviointiasiantuntijat olivat keskustelun fasilitaattoreita. Arvioijien näkökulmasta uuteen ja tuntemattomaan kouluun meneminen oli aina jännittävää. Metafora ”kylässä” kuvaa kehittävän arvioinnin lähestymistapaa siten, että olemme vieraina kiinnostuneita siitä, miten uudet opetussuunnitelmat on otettu huomioon esi- ja perusopetuksen arjessa. Keskeistä oli luoda luottamuksellinen keskusteluilmapiiri ilman, että meidät koettaisiin ”tarkastajina”. Luottamusta lisäsi myös se, että me ymmärrämme oikeasti heidän arkeaan ja ”puhumme samaa kieltä”. Yhteisissä keskusteluissa oli työnohjauksellisia elementtejä.

Me puolestamme saimme arvokasta tietoa esiopetusyksiköiden ja koulujen opetussuunnitelmien toimeenpanosta. Kehittävän arvioinnin ideoiden ja lähestymistapojen mukaan toteutettu arviointiaineiston tuottaminen yhdessä kentän toimijoiden kanssa tarjosi tilaisuuden syventää ymmärrystä niistä haasteista ja mahdollisuuksista, joita uudet opetussuunnitelmat ovat esi- ja perusopetuksen kentälle tuoneet.

³ Arvioijilla tarkoitetaan tässä vierailuille osallistuneita Karvin asiantuntijoita ja OPS-arvioinnin arviointiryhmän jäseniä.

Lähteet

- Atjonen, P. 2014. Kehittävän arvioinnin periaatteiden ilmeneminen opetus- ja kasvatusalan arviointiraporteissa vuosina 2005–2012. *Kasvatus* 45(3), 212–227.
- Atjonen, P. 2015. *Kehittävä arviointi kasvatusalalla*. Joensuu: Kirjokansi.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2016:1. Tampere: Opetushallitus.
- Patton, M. Q. 1997. *Utilization-Focused Evaluation. The New Century Text*. California: Thousand Oaks.
- Patton, M. Q. 2011. *Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use*. New York: The Guilford Press.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2014:96. Tampere: Opetushallitus.

” Kun arviointi kytketään systemaattisesti poliittisen prosessin eri vaiheisiin ja arviointitietoa tuotetaan koulutusjärjestelmän eri tasoilta, arvioinnit voivat luoda jatkumon ja tuottaa lopputuloksena uudistuksen tai politiikkatoimen kokonaisarvioinnin.”

Politiikkatoimet arvioinnin kohteena

Jani Goman & Sirpa Moitus

Politiikkatoimien arvioinneilla kasvava tarve

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arvoinnit ovat tähän mennessä olleet oppimistulosten arviointeja, koulutusohjelma-, teema- ja järjestelmäarviointeja sekä laatujärjestelmien auditointeja. Nyt kuvaan ovat astuneet aiempaa vahvemmin politiikkatoimien arvoinnit. Näillä tarkoitetaan arviointeja, joiden tavoitteena on tuottaa päätöksentekijöille tietoa politiikkatoimien vaikutuksista, mahdollisista riskeistä, vaihtoehtoisista toteuttamistavoista ja toteutuksen onnistuneisuudesta.

Politiikkatoimien arvioinnin lisääntyvän tarpeen taustalla on se, että toimintaympäristöt ovat entistä kompleksisempia ja arviointi nähdään yhä kiinteämmin osana koulutusjärjestelmän kehittämistä. Arvioinneilla voidaan yhtäältä tukea politiikkatoimien valmistelua, suuntaamista ja toteutusta, sekä toisaalta tuottaa arviointitietoa siitä, miten politiikkatoimille asetettuja tavoitteita on saavutettu ja mikä on niiden vaikuttavuus.

Tässä artikkelissa tarkastelemme politiikkatoimien arvioinnin näkökulmia käyttäen esimerkkinä Karvin kahta viimeaikaista arviointia. Näistä ammatillisen koulutuksen reformin politiikkatoimiin liittyvä arviointi (Räisänen & Goman 2017) valmistui loppuvuodesta 2017, ja opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteutumisen arviointi valmistuu vuoden 2018 lopulla. Politiikkatoimien arvoinnit ovat kiinnostavia ja haastavia, koska niissä liikutaan koulutusjärjestelmän metatason arviointikysymyksissä, niillä on suora kytkentä poliittiseen prosessiin eikä metodisiin ratkaisuihin ole valmiita tai yksiselitteisiä malleja. Tavoitteenamme on kuvata, miten näissä kahdessa arviointihankkeessa on lähestytty politiikkatoimien vaikutusten ja vaikuttavuuden aihealuetta.

Arviointi politiikkaprosessin eri vaiheissa

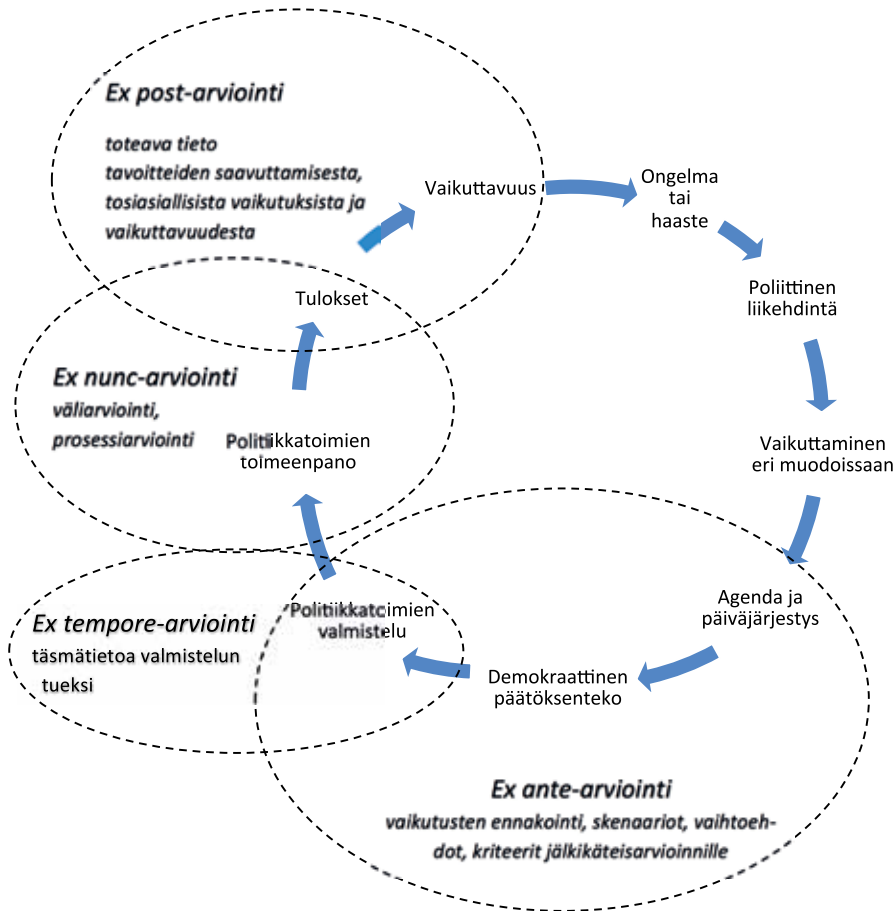
Politiikkatoimi tarkoittaa päätöstä tai toimenpiteiden kokonaisuutta, johon liittyy erilaisia päätösvaiheita, kuten suunnittelu, ehdotus ja lopullinen päätös. Poliittikkatoimiksi voidaan määritellä muun muassa hallitusohjelma, valtioneuvoston strategiat, erilaiset uudistukset ja kehittämisohjelmat, lainsäädäntö sekä valtion kehys- ja budjettipäätökset. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 9.)

Politiikkatoimien vaikuttavuudelle on erilaisia määrittelytapoja. Usein vaikuttavuudella viitataan siihen, miten hyvin jokin uudistus ja siihen liittyvät politiikkatoimet saavuttavat tavoitteensa (European Commission 2009, 27, 48). Poliittikkatoimien jälkeen toteutettavaa *ex post* -vaikuttavuusarviointia on kritisoitu sen hitaudesta päätöksenteon tukemisen kannalta. Koska poliittinen päätöksenteko tapahtuu dynaamisissa ja kompleksisissa toimintaympäristöissä, tietoa tarvitaan tulevaisuus-orientoituneesti arviointia ja ennakoointia yhdistäen. (Nieminen & Hyytinen 2015, 449.) Niinpä voidaan erottaa toisistaan vaikutusarvioinnin ja vaikuttavuusarvioinnin käsitteet. Vaikutusarvioinnilla viitataan ennen uudistusta toteutettavaan ennakoivaan vaikutusten arviointiin (*ex ante*) ja vaikuttavuusarvioinnilla uudistuksen jälkeen tapahtuvaan toteavaan arviointiin (*ex post*) (Valtioneuvoston kanslia 2009, 10). Vaikuttavuudella viitataan useimmiten asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen, mutta kun näkökulmaa laajennetaan erilaisiin sivuvaikutuksiin, voidaan puhua vaikutusten arvioinnista (Kettunen 2017, 6).

Ex ante -arvioinnissa tuotettava ennakoiva tieto vaikutuksista luo skenaarioita ja vaihtoehtoja, mikä palvelee päätöksentekijöitä ja politiikkatoimien valmistelua ja suuntaamista. Jälkikäteen toteutettava *ex post* -arviointi tuottaa tietoa tavoitteiden saavuttamisesta ja vaikuttavuudesta ja toimii tulevan päätöksenteon pohjana. Vaikuttavuuden arviointi mahdollistaa toiminnan uudelleen suuntaamisen, oppimisen ja valvonnan. Näin tuotettu tieto palvelee päätöksentekijöiden lisäksi kansalaisia. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 10.)

Edellisten lisäksi arviointi voi ajoittua myös politiikkatoimen toimeenpanovaiheeseen (*ex nunc*) esimerkiksi väliarvioinnin tai prosessiarvioinnin merkityksessä (Hänninen & Junnila 2012, 17–18). Arviointi voi myös olla nopealla aikataululla toteutettavaa reaaliaikaista täsmäarviointia tai -tutkimusta (*ex tempore*), joka suoraan palvelee käynnissä olevaa valmistelutyötä ja sen tiettyjä tiedontarpeita. (Hyytinen & Toivanen 2010, 428)

Kuviossa 1 on kuvattu arvioinnin kytkeytymistä politiikkaprosessiin (vrt. Hänninen & Junnila 2012; Hyytinen & Toivanen 2010; Valtioneuvoston kanslia 2009). Kuvion sisäkehä kuvaa poliittisen prosessin kulkua. Ympyrät kuvaavat eri arviointimuotojen ajoittumista poliittisen prosessin eri vaiheisiin.

KUVIO 1. Arviointi politiikkaprosessin eri vaiheissa

Tapausesimerkit politiikkatoimien arvioinneista

Sekä ammatillisen koulutuksen reformin että opettajankoulutuksen kehittämisen päälinjaukset on asetettu hallitusohjelmassa. Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä arviointihanke tuli Karville valtioneuvoston päätöksentekoa tukevan selvitys- ja tutkimustoiminnan haun kautta, jossa Karvi voitti hankkeen toteutuksen vuonna 2016. Politiikkatoimien vaikutusarviointi oli osa kyseistä arviointihanketta. Opettajankoulutuksen arvioinnin toimeksianto tuli suoraan hallitusohjelman toimintasuunnitelmasta (Valtioneuvoston kanslia 2016), jonka mukaan opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteutumisen arviointi valmistuu vuoden 2018 loppuun mennessä. Kummankin arviointihankkeen suunnittelussa tuli määritellä tarkemmat arviointikohteet, arviointiasetelma ja menetelmät.

Opettajankoulutuksen arvioinnin suunnitteluvaiheessa havaittiin, että opettajan- koulutuksen kehittämiseksi on opettajankoulutuksen kehittämissuunnitelmassa asetettu runsaasti kehittämistavoitteita. Arvioinnin hankesuunnitelmaa valmistellut suunnitteluryhmä laati näistä tavoitekartan, jonka avulla se kokosi tavoitteet yhteen ja määritteli tavoitteita mitattavaan muotoon. Arvioinnin suunnittelun yhteydessä tehtiin yhteistyöavaus Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen suuntaan ja päätettiin kokeilla sen käyttämää realistista arviointia yhtenä arvioinnin viitekehyksenä. Realistinen arviointi tuo politiikkatoimien arviointeihin vaikutusten ja vaikuttavuuden mitattavuuden näkökulmia.

Myös ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvän arvioinnin haasteena oli politiikkatoimille asetettujen tavoitteiden runsaus ja laajuus. Reformin uudistukset läpäisivät tutkintojärjestelmän, koulutusprosessit, ohjausjärjestelmän ja rahoituksen. Arvioinnin kohteiden, sisältöjen ja arviointikysymysten määrittelemiseksi laadittiin jäsentävä kuvaus ammatillisen koulutuksen viimeaikaisista uudistuksista ja suunnitteilla olevan reformin tavoitteista koulutuksen eri osa-alueiden näkökulmasta. Tämä jäsenitys toimi pohjana arviointivälineiden laatimiselle ja tiedonhankinnalle.

Opettajankoulutuksen arviointikohteiden määrittelyssä hyödynnettiin keskeisten sidosryhmätahojen kuulemisia sekä arviointineuvoston ja korkeakoulujen arviointijaoston keskusteluja. Erityisen tärkeää oli läheinen yhteydenpito opettajankoulutusfoorumin työvaliokunnan kanssa, joka toimii opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä politiikkatoimen ohjausryhmänä. Tällä haluttiin turvata se, että arviointi tuottaa ensisijaiselle hyödynsaajalle sellaista tietoa, jota tämä tarvitsee. Arviointikohteiden määrittelyssä hyödynnettiin myös sidosryhmien kuulemisia ja opettajankouluttajien näkemyksiä.

Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvän arvioinnin suunnittelussa lähdettiin liikkeelle perehtymällä erilaisiin politiikkatoimien arvioinnin lähestymistapoihin sekä ennakoivan arvioinnin periaatteisiin, joita muun muassa valtioneuvoston kansliassa ja Teknologian tutkimuskeskus VTT:ssä on viime vuosina kehitetty. Arviointihankkeella oli valtioneuvoston kanslian nimeämä ohjausryhmä, jossa oli edustajat opetus- ja kulttuuriministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä sekä valtiovarainministeriöstä. Arviointiryhmä kävi ohjausryhmän kanssa keskustelua eri hallinnonalojen näkemyksistä, odotuksista ja tiedontarpeista. Arvioinnin suunnitteluvaiheessa arviointiryhmä haastatteli reformin valmisteluun osallistuvia tahoja sekä järjesti alueellisia työpajoja koulutuksen järjestäjien kuulemiseksi.

Molemmissa arviointihankkeissa korostettiin moninäkökulmaisuutta ja osallisuutta, koska politiikkatoimet edellyttävät monen eri tahon sitoutumista ja toimia toteutuakseen. Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvässä arvioinnissa keskeisiä menetelmiä ja aineistoja olivat koulutuksen järjestäjiltä ja niiden sidosryhmiltä kerätty kyselytieto, työpajat, arviointipaneelityöskentely, seminaarit ja haastattelut.

Opettajankoulutuksen arvioinnissa yhtenä arviointiaineistona käytettiin foorumissa syntynyttä aineistoa, minkä lisäksi haastateltiin työvaliokuntaa, organisoitiin arviointikysely opettajankouluttajille, kehittämishankkeille ja foorumin jäsenille sekä järjestettiin arviointityöpaja opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamille opettajankoulutuksen kehittämishankkeille. Syksyllä 2018 viimeisenä tiedonkeruun vaiheena haastatellaan opettajankoulutuksen keskeisiä toimijoita ja sidosryhmiä.

Mitä arvioinnit tuottivat ja miten niiden vaikuttavuutta pyrittiin edistämään?

Ammatillisen koulutuksen reformin arviointi oli luonteeltaan *ex ante* -arviointi, joka tuotti ennakoivaa tietoa reformiin liittyvien uudistamistavoitteiden toivo- tuista ja ei-toivotuista vaikutuksista, politiikkatoimien vahvuuksista, riskeistä ja muutostarpeista sekä uudistusten toteutuksen kriittisistä menestystekijöistä. Samalla muodostettiin ennakoivaa tietoa ja indikaattoreita reformin myöhemmän vaikuttavuusarvioinnin perustaksi. Arvioinnin välituloksia esiteltiin ohjausryhmälle ja koulutuksen järjestäjille. Koska ohjausryhmässä olivat edustettuina reformin valmistelusta vastaavat tahot, arviointitietoa saatiin tällä menettelyllä syötettyä valmisteluprosessiin. Arvioinnin päätteeksi pidettiin julkistamistilaisuus, johon kutsuttiin arvioinnin hyödynsajia ja sidosryhmiä. Arvioinnin keskeisistä tuloksista ja kehittämissuosituksista laadittiin Policy Brief⁴, joka toimitettiin valtioneuvoston kanslian toimesta päätöksentekijöille. Loppuraportit julkaistiin valtioneuvoston kanslian tietokäyttöön.fi-sivustolla. Lisäksi hankkeen päätteeksi toteutettiin arvioin- nin tulosten esittely- ja keskustelukierrokset kaikilla AVI-alueilla.

Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman arviointi on puolestaan *ex nunc*- eli käynnissä olevan opettajankoulutusfoorumin ja sen laatiman opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteutumisen arviointia. Arvioinnilla tuotetaan päätöksente- kijälle tietoa siitä, ovatko valitut menettelyt eli opettajankoulutusfoorumi, opet- tajankoulutuksen kehittämisohjelma sekä opettajankoulutuksen rahoitetut kehit- tämishankkeet olleet toimiva tapa kehittää opettajankoulutusta. Lisäksi arviointi tuottaa tietoa opettajien perus-, perehdyttämis- ja täydennyskoulutuksen uudistu- mista edistävästä ja ehkäisevästä tekijöistä sekä siitä, miten opettajankoulutuksen kehittämistä kannattaisi jatkaa. Arvioinnin tulosten raportointi ja julkistaminen ovat tätä kirjoitettaessa vielä edessä, mutta arviointiraportti tullaan luovuttamaan opetusministerille ja tuloksia tullaan esittelemään eri tilaisuuksissa.

Vaikka Karvi pyrkii edistämään arviointien vaikuttavuutta monin toimin ja suoralla keskusteluyhteydellä päätöksentekijöihin ja sidosryhmiin, systemaattisen tiedon saaminen arviointien vaikuttavuudesta on haasteellista. Esimerkiksi palautekyse-

⁴ Policy Brief on valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja, joka esittelee näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi (<https://tietokayttoon.fi/julkaisut/artikkelit>).

lyt arvioinnin kohderyhmille tuottavat kokemustietoa vaikuttavuudesta, mutta syväsuuntaisempaan pitkän aikavälin vaikuttavuustietoon niillä ei päästä. Yhtenä vaikuttavuusindikaattorina toimii se, missä määrin Karvin arviointeja hyödynnetään esimerkiksi hallituksen esitysten taustalla, erilaisten kansallisten kehittämisryhmien työskentelyssä tai kehittämissankkeiden toteutuksessa, mutta tällä hetkellä vaikuttavuustiedon saanti on melko sattumanvaraista. Olisikin tärkeää, että Karvi ja opetus- ja kulttuuriministeriö kehittäisivät yhdessä menettelyjä, joilla Karvi saisi systemaattisempaa palautetta arviointien vaikuttavuudesta lakien valmistelussa ja koulutuspoliittisten uudistusten ja muiden politiikkatoimien suunnittelussa ja toteutuksessa.

Politiikkatoimien arvioinnit Karvin tulevassa arviointitoiminnassa

Uusi arviointineuvosto aloittaa syksyllä 2018 koulutuksen arviointisuunnitelman valmistelun. Tässä yhteydessä olisi tärkeää käydä keskustelua siitä, millaisen roolin Karvi haluaa jatkossa ottaa koulutuspoliittisten politiikka- ja reformiarviointien toteuttajana ja kehittäjänä. Toinen puoli asiaa on se, millaisia arviointitoimeksiantoja opetus- ja kulttuuriministeriö Karville antaa.

Ammatillisen koulutuksen reformiin ja opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteuttamiseen liittyvissä arvioinneissa saatujen myönteisten kokemusten pohjalta Karvin kannattaa jatkaa politiikkatoimien arviointia ja siihen liittyvien menetelmien kehittämistä. Molemmissa arvioinneissa luotiin tietoperustaa ja pohjaa tuleville arvioinneille. Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvässä arvioinnissa selvitettiin laaja-alaisesti reformin ennakoituja vaikutuksia, riskejä ja kriittisiä menestystekijöitä. Samalla luotiin indikaattoreita ja kriteereitä reformin toimeenpanon ja vaikuttavuuden arvioinnille. Opettajankoulutuksen kehittämistä koskevassa arvioinnissa taas tuotetaan tilannekuva opettajankoulutuksen uudistumisen vaiheesta vuonna 2018 ja esitetään suosituksia jatkotoimista. Koska opettajankoulutuksen kehittämishankkeet jatkuvat yli hallituskauden, niiden vaikuttavuuteen opettajien perus-, perehdyttämis- ja täydennyskoulutuksen uudistamiseen ei vielä pystytä ottamaan kantaa. Hankkeiden vaikuttavuuden lisäksi tärkeitä jatkoarvioinnin kohteita olisivat esimerkiksi kunta- ja koulutuksen järjestäjätason ratkaisut opettajien ja koulutusjohdon ammatillisen osaamisen johtamisessa tai täydennyskoulutusjärjestelmän toimivuus kokonaisuutena.

Johtopäätöksemme on se, että kun arviointi kytketään systemaattisesti poliittisen prosessin eri vaiheisiin (ex ante, ex nunc, ex post) ja arviointitietoa tuotetaan koulutusjärjestelmän eri tasoilta, arvioinnit voivat luoda jatkumon ja tuottaa lopputuloksena uudistuksen tai politiikkatoimen kokonaisarvioinnin. Tämä tukee entistä paremmin tietoon perustuvaa koulutuksen ja koulutusjärjestelmän kehittämistä.

Lähteet

- European Commission 2009. *Impact Assessment Guidelines*. SEC (2009) 92.
- Hyytinen, A. & Toivanen O. 2010. Tutkimuksen hyödyntäminen poliittisessa päätöksenteossa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 106 (4/2010), 426–436.
- Hänninen, S. & Junnila, M.-L. 2012. Poliittinen vaikuttaminen ja politiikkatoimien vaikuttavuusarviointi demokratiassa. Teoksessa S. Hänninen & M.-L. Junnila (toim.), *Vaikuttavatko politiikkatoimet? Sosiaali- ja terveydenhuolto vaikuttavuusarvioinnin kohteena*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–20.
- Kettunen, P. 2017. *Vaikuttavuuden arviointi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa*. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimusohjelma. Tutkimusraportteja 2/2017.
- Nieminen, M. & Hyytinen, K. 2015. Future-oriented impact assessment: Supporting strategic decision-making in complex socio-technical environments. *Evaluation* 21 (4), 448–461.
- Räisänen, A. & Goman, J. 2017. *Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus – Poliitiikkatoimien vaikutusten arviointi (ex ante)*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 86/2017.
- Valtioneuvoston kanslia 2009. *Politiikkatoimien vaikuttavuusarvioinnin kehittäminen. Kuinka parantaa tiedonkäyttöä poliittisessa päätöksenteossa*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 6/2009.
- Valtioneuvoston kanslia 2016. *Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016*. Hallituksen julkaisusarja 2/2016.

” *Auditointiin valmistautuminen edellyttää pitkäjänteistä laatutyötä ja luo positiivisen jännitteen. Se kannustaa ylläpitämään ja päivittämään laatujärjestelmän eri osa-alueiden käytäntöjä sekä huolehtimaan laatujärjestelmän arkipäivän toimivuudesta ja asioiden systemaattisesta dokumentoinnista.”*

Laatuauditoinnit toimijan, auditoijan ja päättäjän näkökulmasta

Pekka Auvinen

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) vastaa korkeakoulujen ulkoisista arvioinneista Suomessa. Kaikkien maamme yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen laatujärjestelmät on auditoitu kaksi kertaa. Ensimmäinen auditointikierros toteutui vuosina 2005–2012, ja toisen kierrokset viimeiset auditoinnit valmistuvat vuonna 2018. Kolmas auditointikierros on käynnistynyt kahdella auditoinnilla syksyllä 2018. Auditointien tavoitteena on tukea korkeakouluja kehittämään eurooppalaisia laadunhallinnan periaatteita vastaavat laatujärjestelmät ja osoittaa, että Suomessa on toimiva ja johdonmukainen laadunhallinta sekä korkeakoulu- että kansallisella tasolla. Kuvaan seuraavassa kokemuksiani näiden tavoitteiden toteutumisesta korkeakoulun laadunhallinnan toimijan, auditointiryhmän jäsenen ja arviointijaoston jäsenen näkökulmista.

Auditointi korkeakoulun kehittämisen tukena

Suomen korkeakoulujen laatutyö käynnistyi 1990-luvulla. Ensimmäisenä vaiheena oli strategiatyö, joka tuolloin yleistyi myös maamme julkisissa organisaatioissa. Ammattikorkeakouluissa konkreettinen edellytys strategiatyölle tuli toiminnan vakinaistamisvaiheesta 1990-luvun puolivälissä. Vakinaistamishakemuksien keskeisenä perustana oli korkeakoulun pitkäjänteinen ja toteuttamiskelpoinen strategia. Seuraavina laatujärjestelmän rakentamisen vaiheina olivat opiskelijapalautejärjestelmien ja toiminnan suunnittelukäytäntöjen kehittäminen. Monet korkeakoulut aloittivat myös omaehtoisesti sisäiset ja ulkoiset auditoinnit usein yhteistyössä kotimaisten tai kansainvälisten kumppanien kanssa.

Vuosituhanneen vaiheessa käynnistyneen Bolognan prosessin tavoitteeksi asetettiin kilpailukykyisen eurooppalaisen korkeakoulutusalueen (EHEA) rakentaminen. Rakennustyön yhtenä keskeisenä osana oli korkeakoulujen uskottava laadunhallinta. Tavoitteen tueksi luotiin yhteinen sopimus periaatteista ja linjauksista (Standards

and guidelines for quality assurance in the European higher education area, ESG), joiden tulee toteutua korkeakoulujen laadunhallinnassa. Euroopan eri maissa on kehitetty kansallisia ratkaisuja tämän sopimuksen periaatteiden ja linjausten todentamiseen sekä organisaatio- että kansallisella tasolla. Tämän kehityksen myötä maamme yliopistoille ja ammattikorkeakouluille tuli lakisääteinen velvoite osallistua vähintään kuuden vuoden välein ulkoiseen laatujärjestelmän auditointiin, jonka tulokset ovat julkisia. Vasta lakisääteinen velvoite ja säännöllisten ulkoisten auditointien käynnistäminen vuonna 2005 ovat johtaneet systemaattisten laatujärjestelmien rakentamiseen toisistaan irrallisten ja korkeakoulun eri osissa vaihtelevien laatukäytäntöjen sijaan.

Suomen kansallinen auditointimalli perustuu kehittävän arvioinnin periaatteeseen. Tavoitteena on auttaa korkeakouluja tunnistamaan toimintansa vahvuudet, hyvät käytännöt ja kehittämiskohteet. Toimintatavan avulla korkeakouluja tuetaan strategisten tavoitteidensa saavuttamisessa, kehittämistoimien suuntaamisessa sekä toiminnan jatkuvassa parantamisessa. Kehittävän arvioinnin periaate on näkemykseni mukaan kannustanut tuomaan avoimesti esille myös toiminnan epäkohtia ja kehittämiskohteita, joiden rehellinen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat keskeisiä edellytyksiä vaikuttavalle kehittämistyölle.

Auditointiin valmistautuminen edellyttää pitkäjänteistä laatutyötä ja luo positiivisen jännitteen. Se kannustaa ylläpitämään ja päivittämään laatujärjestelmän eri osien alueiden käytäntöjä sekä huolehtimaan laatujärjestelmän arkipäivän toimivuudesta ja asioiden systemaattisesta dokumentoinnista. Varsinainen auditointiprosessi on käynnistynyt auditointisopimuksen laadinnalla, jonka yhteydessä korkeakoulu on saanut esittää omia toiveitaan aikataulujen ja arviointikohteiden osalta. Erityisen arvokas vaihe on ollut suomalaisen auditointikäytäntöön kuuluva laadunhallinnan kattavan itsearvioinnin tekeminen. Sen avulla korkeakoulussa on jouduttu yhdessä jäsentämään laatujärjestelmän toimintaa ja näyttäjä sen toimivuudesta.

Haastatteluryhmien nimeäminen ja haastatteluihin valmistautuminen ovat vahvistaneet yhteisen ymmärryksen rakentumista korkeakouluyhteisöissä. Ennen haastattelua koettu jännitys ja haastattelun jälkeinen yhteinen helpotuksen tunne ovat luoneet jaettuja kokemuksia ja ajatuksia toiminnan kehittämiseen. Toisaalta kaikki eivät koskaan voi osallistua haastatteluihin, ja heille auditoinnista voi jäädä ulkokohtaisempi kokemus kuin haastatteluihin osallistuneille. Haastattelujakson päätteeksi saatavaa auditointiryhmän alustavaa palautetta on odotettu mielenkiinnolla, ja se on kertonut hyvin tulevan auditointituloksen luonteesta. Oman kokemukseni mukaan auditointiryhmät ovat toimineet ammattitaitoisesti ja avoimuuteen kannustavasti kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Auditointivierailu on joukkueurheilun termein odotettu ”pelipäivä”, jossa laatujärjestelmän toimivuus ja eri toimijoiden yhteispeli punnitaan.

Korkeakoulun kannalta on tärkeää, että auditointiraportti ja auditointipäätökset valmistuvat kohtuullisen nopeasti auditointivierailun jälkeen. Muuten auditointiin valmistautumisen aktivoima kehitysvire voi latistua ja prosessin kuluessa syntyneet kehittämisideat päästä unohtumaan. Korkeakoulun mahdollisuus kommentoida raportin asiavirheitä on mielestäni hyvä käytäntö. Se varmistaa, että raporttiin ei tule koko auditoinnin tuloksia kyseenalaistavia asiavirheitä, ja toisaalta se antaa korkeakoululle ennakkotuntumaa arvioinnin tuloksista. Ennakkotiedoista huolimatta auditointipäätöstä ja raporttia on odotettu jännittyneinä. Saahan korkeakoulu auditoinnin perusteella kattavaa ja julkista palautetta toiminnan vahvuuksista ja hyvistä käytännöistä sekä toisaalta toiminnan haasteista ja kehittämistarpeista.

Päätösseminaari on tärkeä etappi arvioida ja myös juhlia auditointitulosta. Korkeakoulun kannalta olisi parasta, että seminaari voitaisiin pitää välittömästi auditointipäätöksen jälkeen, jolloin jopa raporttikin voitaisiin julkistaa ja käydä nykyistä tarkemmin läpi seminaarin yhteydessä. Kansalliseen seurantaseminaariin osallistuminen noin kolmen vuoden päästä auditoinnista on hyvä kannustin laatutyön systemaattiseen jatkamiseen ja kehittämiseen myös auditointien välisenä aikana. Kokemukseni mukaan säännöllinen auditointikäytäntö on kannustanut ja ohjannut laatutyössä, ja ilman tällaista käytäntöä korkeakoulujen laatujärjestelmät olisivat huomattavasti nykyistä huonommassa ja epätasaisemmassa kunnossa.

Auditoijilla vastuullinen ja mielenkiintoinen näköalapaikka

Jokaista auditointia varten nimetään auditointiryhmä. Auditointikäsi kirjassa määriteltujen yleisten kriteerien lisäksi ryhmän kokoamisessa huomioidaan kyseisen korkeakoulun erityispiirteet ja valinnaisen auditointikohteen vaatima erityisasiantuntemus. Ryhmässä ovat edustettuina molemmat korkeakoulusektorit, opiskelijat ja työelämän edustajat. Ryhmään pyritään nimeämään muutama aiemmin auditoijana toiminut henkilö, mutta mielestäni on tärkeää, että auditoinnit eivät keskity vain harvojen asiantuntijoiden tehtäväksi. Pidän hyvänä periaatteena, että kaikki korkeakoulut ovat edustettuina auditointiryhmissä. Tämä periaate vahvistaa auditointitoiminnan läpinäkyvyyttä ja luottamusta auditointien tasapuolisuuteen. Tasalaatuisuuden kannalta avainasemassa ovat auditoinnin projektipäällikkönä ja hänen varahenkilönään toimivat Karvin työntekijät.

Auditointiryhmän tehtävänä on auditoinnin toteuttaminen korkeakoulun kanssa auditointisopimuksessa sovittujen reunaehtojen puitteissa, auditointiraportin laatiminen ja auditoinnin hyväksymistä/hylkäämistä koskevan esityksen tekeminen Karvin korkeakoulujen arviointijaostolle. Kaikki auditoijat koulutetaan tehtävään, ja yhteisissä koulutuksissa pääsee tutustumaan kotimaisiin ja monista Euroopan

maista tuleviin asiantuntijoihin. Auditoiden keskeisiä toimintaperiaatteita ovat tasapuolisuus ja objektiivisuus, arvioinnin läpinäkyvyys ja näyttöperusteisuus, luottamuksellisuus sekä vuorovaikutteisuus.

Auditointiryhmän jäsenenä toimiminen on mielenkiintoinen ja vastuullinen näköalapaikka. Yhteinen auditointihaaste yhdistää. Vaihtuvat ryhmät ja mahdollisuus työskennellä intensiivisesti yhdessä erilaisten ihmisten kanssa tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden oman osaamisen kehittämiseen. Toisaalta mahdollisuus paneutua toisen korkeakoulun toimintaan ja tutustua toimijoihin antaa uusia näkökulmia ja eväitä myös oman työn ja työyhteisön kehittämiseen.

Ryhmän aktiivinen yhteistoiminta-aika on noin puoli vuotta. Hyvin toimivan ryhmän edellytyksinä ovat hyvän yhteistoiminnan ilmapiirin saavuttaminen sekä hyvin organisoitu toiminta, työnjako ja yhteistoiminta ryhmän asiataavoitteiden saavuttamiseksi. Ryhmän toiminnan alkuvaiheessa on ollut mielenkiintoista havaita, miten yleensä ainakin pääosin toisilleen vieraiden henkilöiden joukosta tulee toimiva, tehokas ja hyvin yhdessä toimiva sujuvaa yhteistyötä tekevä auditointiryhmä.

Erityisen mielenkiintoisia ja opettavaisia ovat kansainväliset auditointiryhmät, joissa pääosa jäsenistä tulee yleensä muista Euroopan maista. Kansainväliset ryhmät ovat yleistyneet selvästi toisella auditointikierroksella. Ensimmäisistä auditoinneista seitsemän oli kansainvälisten ryhmien tekemiä. Toisella kierroksella kansainväliset ryhmät ovat toteuttaneet 20 korkeakoulun auditoinnit. Kansainvälisissä ryhmissä suomalaisten jäsenten rooli on erilainen, koska erityisesti silloin korostuu vahva suomalaisten korkeakoulujen ja korkeakoulujärjestelmän tuntemus. Tällaisessa ryhmässä toimiminen tarjoaa mahdollisuuksia vahvistaa kansainvälisyysosaamista ja perehtyä suomalaisen korkeakoulun auditoinnin ohessa eri maiden korkeakoulujen toimintaan ja laadunhallintaan.

Arviointijaostossa tehdään päätöksiä ja tarkastellaan kokonaisuutta

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen yhteydessä toimii opetus- ja kulttuuriministerin neljän vuoden toimikaudeksi nimittämä korkeakoulujen arviointijaosto. Jaostossa ovat edustettuina yliopistot, ammattikorkeakoulut, opiskelijajärjestöt ja korkeakoulujen ulkopuolinen työelämä. Jaoston tehtävänä on päättää korkeakouluja koskevien arviointien hankesuunnitelmasta, suunnittelu- ja arviointiryhmien kokoonpanosta sekä korkeakoulujen laatujohtajien auditointien lopputulosten hyväksymisestä. Kuluvan nelivuotiskauden kauden aikana edellä mainittujen lisäksi tärkeitä tehtäviä ovat olleet kolmannen kierroksen auditointimallin hyväksyminen ja sen vuonna 2018 tapahtuneen käyttöönoton valmistelu.

Arviointijaosto tekee auditointiryhmän raporttiin kirjaaman esityksen perusteella päätöksen auditoinnin tuloksesta eli siitä, läpäiseekö korkeakoulu auditoinnin vai edellytetäänkö siltä uusinta-auditointia. Päätös perustuu auditointiraporttiin, auditointiryhmän puheenjohtajan esittelyyn ja niiden perusteella käytävään keskusteluun. Jaoston keskeisenä tehtävä on huolehtia siitä, että kaikkia korkeakouluja käsitellään päätöksenteossa tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti suhteessa auditointikriteeristöön. Päätökset tapahtuvat pääosin esitysten mukaisesti, mutta kaksi kertaa jaosto on toisen kierroksen auditoinneissa tehnyt auditointiryhmän esityksestä poikkeavan ratkaisun. Arviointijaoston kaikissa kokouksissa ja erityisesti päätöksenteon yhteydessä käydään auditoinnin toimintatapoihin ja jaoston toimintaan liittyvää arvioivaa keskustelua. Kaikilta auditointiin osallistuneilta korkeakouluilta kerätään palautetta, jonka kooste käydään vuosittain läpi jaostossa ja joka huomioidaan toiminnan kehittämisessä.

Laatuauditointien tuottamalla tiedolla on korkeakoulujen lisäksi tärkeä merkitys kansallisessa koulutuspolitiikassa. Auditointitiedon pohjalta kootaan säännöllisesti eri auditointikohteita koskevia meta-analyyskejä. Niiden perusteella voidaan paikantaa suomalaisen korkeakoulujärjestelmän eri osa-alueisiin liittyviä kansallisen tason vahvuuksia ja kehittämistä vaativia osa-alueita. Arviointijaoston jäsenenä on ollut mahdollisuus saada korkeakoulun ja auditointiryhmän jäsenen näkökulmien lisäksi kattava kokonaiskuva suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toiminnasta. Kansainväliset ryhmät ja auditoinnit ovat tuoneet esille ulkopuolisen näkökulman korkeakoulutukseemme ja sen erityispiirteisiin.

”Kansainvälinen auditointi on tuonut suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittämiseen uuden ulottuvuuden: näemme itsemme suhteessa muihin eurooppalaisiin korkeakouluihin, joissa toimintakulttuuri voi olla verrattain jäykkä tai vanhanaikainen.”

Eva Maria Raudasoja & Katrina Nordström

Arvokasta arviointiosaamista jakamassa – kokemuksia arviointijaoston työskentelystä

Katrina Nordström & Eva Maria Raudasoja

Jokainen koulutuksen arviointiasioiden kanssa tekemisissä ollut tietää, että parhaimmillaan arviointiin liittyvä keskustelu ja tulosten analysointi innostavat jatkuvaan kehittämiseen. Ammattimaisesti toteutettu arviointi toimii eteenpäin vievänä voimana, josta olemme saaneet näyttöjä korkeakoulujen arviointijaoston työskentelyn kautta. Hyvä arviointikokemus nojautuu läpinäkyvään ja vuorovaikutteiseen arviointiprosessiin.

Tässä kirjoituksessa pohdimme, millaista on ollut toimia korkeakoulujen arviointijaoston jäsenenä ryhmässä, joka koostuu molempien korkeakoulusektoreiden, työelämän sekä arvioinnin eri alojen ja osaamisen asiantuntijoista. Kolmen ja puolen vuoden yhteistyö jaoston jäsenten kanssa on ollut antoisa ja opettavainen kokemus myös henkilökohtaisesti.

Työskentely jaostossa

Työskentely jaostossa on lähentänyt meitä yliopistojen ja ammattikorkeakoulutuksen edustajia sekä lisännyt ymmärrystä siitä, miten laajamittaista työtä koko korkeakoulukentällä tehdään. Ammattikorkeakoulujen edustajat ovat olleet niiden ylintä johtoa eli rehtoreita, mikä on tarjonnut hyvän näköalan toisen korkeakoulusektorin johtamisen tematiikkaan ja toimintakulttuuriin. Heidän työskentelynsä laadun ja osaamisen jatkuvan kehittämisen kysymysten äärellä on ollut ihailtavan sitoutunutta ja ammattimaista.

Takana on yhteensä 32 korkeakoulujen auditointiraporttia, lähes yhtä monta auditointiryhmän nimeämistä sekä lukuisia yhteenvetoja, puhumattakaan koko korkeakoulujen auditointimallin uudistamisesta. Henkilökohtaisena oppimiskokemuksena on ollut kyetä samalla katsomaan yliopistosektoria kriittisemmin, etenkin sitä, miten akateemisessa tiedeyhteisössä toimii tieteen ja käytännön tekemisen

yhdistelmä, sekä sitä, miten haastavaa on osoittaa, mitkä ovat osaamistulokset, mitä on toiminnan vaikuttavuus työelämän näkökulmasta ja miten nämä asiat loppujen lopuksi kohtaavat.

Arvostettu osaaja

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on kansainvälisesti tunnustettu arviointitoimija, jolla on valtava ammattitaito ja osaamisen taso. Kansainvälisten korkeakoulujen auditointiryhmien palautteenantotilaisuuksissa on paljon keuhuttu sitä, miten hyvin suomalaiset korkeakoulut ovat sitoutuneet ESG:n toteuttamiseen. Kansainvälinen auditointi on tuonut suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittämiseen uuden ulottuvuuden: näemme itsemme suhteessa muihin eurooppalaisiin korkeakouluihin, joissa toimintakulttuuri voi olla verrattain jäykkä tai vanhanaikainen, mikä voi myös rajoittaa yksittäisten korkeakoulujen kehittämistoimintaa.

Karvin asiantuntijat ovat hyvin onnistuneet tuomaan relevanssia ja lisäarvoa suomalaisten korkeakoulujen kehittämistoimintaan. Esimerkiksi Aalto-yliopiston (2016) ja Oulun yliopiston (2018) auditoinneissa arvostettiin korkeatasoisia järjestelyjä sekä arviointiryhmän hyvää osaamista ja henkilökohtaista panostamista seikkoihin, joiden avulla kehittämistyötä voidaan viedä eteenpäin. Karvi ei ole ollut sanelija, vaan se on johdonmukaisesti pystynyt toteuttamaan ajatusta, että arvioinnin tulee olla sen kohteena oleville toimijoille hyödyllistä.

Uusi auditointimalli luo lisäarvoa

Karvi tuntee asiakkaansa; *customer insight* eli asiakasymmärrys näkyy muun muassa siinä, että vuonna 2015 toteutettu valtakunnallinen, eri kouluasteiden toimijat tavoittanut roadshow oli onnistunut ja tilaisuudet oli järjestetty arviointitiedon loppukäyttäjiä arvostavalla tavalla. Korkeakoulukentällä kaikilla oli mahdollisuus vaikuttaa auditointimallin uudistustyöhön ja tuoda siihen omia kehittämisnäemyksiään. Samalla oli osattu ottaa huomioon se, että korkeakoulujen henkilöstö kamppailee päivittäin suunnattoman työmäärän kanssa, joten osallistamistilaisuudet oli sijoitettu ajallisesti sopivasti ja tilaisuuksia hyvin mainostaen.

Kentältä saadun palautteen pohjalta korkeakoulujen uudesta, kolmannen kierroksen auditointimallista 2018–2024 on rakennettu entistä opiskelijakeskeisempi, kokeiluihin kannustava ja tulevaisuuteen suuntaava. Se on aikaisempaa sallivampi ja tukee myös joustavampia koulutuksen järjestämisen tapoja sekä poikkitieteellisiä ratkaisuja. Uusi malli edistää kehittävää arviointiotetta ja luo arviointikohteen ja arvioijien välille molemminpuolista luottamusta. Lisäksi se kannustaa benchmarking-toimintojen kautta hyvien käytänteiden jakamiseen korkeakoulujen keskuudessa.

Kehittämisaskeleita

Arviointi on arvon antamista ja valintojen tekemistä. Toisen kierroksen auditoinneissa vaikeinta oli mielestämme pienten ja suurten yksiköiden välisten erojen vertailu suhteessa riittävän laadukkaan toiminnan kriteereihin. Erot nousivat erityisesti laadunhallinnan dokumentaation määrässä, sillä pienissä yksiköissä suullisen palautteen vaikuttavuutta on vaikeaa arvioida laatudokumentaation näkökulmasta. Uudessa mallissa dokumentoidun ja auditoinnissa hyödynnettävän tiedon määrittelyyn onkin kiinnitetty erityistä huomiota. Auditoinnissa hyödynnettävän tiedon ei tule olla henkilöriippuvaista vaan tasapuolisen arvioinnin mahdollistavassa muodossa tuotettua. Uudessa auditointimallissa käytettävän arviointityökalun luotettavuus ja läpinäkyvyys helpottavat jatkossa myös jaoston työtä.

Arviointijaoston alkuvaiheen työskentelyssä tuli hyvin selväksi, että jaostolla on merkittävä rooli tasalaatuisen arvioinnin takaajana. Koimme kuitenkin, että joissakin tapauksissa auditointiryhmä epärooi ehdottaa auditoinnin hylkäämistä, vaikka arviointikriteereiden pohjalta tehdyn raportin perusteella oli selkeästi tunnistettavissa puuttuvan tason laadunhallintaa. Alkuvaiheen kokemusten perusteella jaosto päättikin käynnistää useita korkeakoulujen auditointimenettelyjä koskevia kehittämistoimenpiteitä.

Kuumaa tietoa koulutuspolitiikan tueksi

Työskentely arviointijaostossa on mahdollistanut ja edellyttänyt perehtymistä myös erittäin mielenkiintoisiin, koulutuspoliittisesti ajankohtaisiin teema-arviointeihin. Jaosto on meille ollut oppimisen ja jakamisen kanava, mutta arviointiraporttien kautta se on tarjonnut myös merkityksellisen tuen koulutuksen kokonaisuuden johtamiselle.

Käsitellyt teemat ovat vaihdelleet matematiikkaosaamisesta yrittäjyys- ja innovaatiotoiminnan yritysyhteistyöhön ammatillisessa ja korkeakoulutuksessa ja ruotsin kielen opettajankoulutuksen arviointiin. Arviointijaoston jäsenenä olemme altistuneet valtavalle määrälle tietoa, joka on valmiiksi jäsentyneessä muodossa. Ansiokkaasti laadittua arviointitietoa on Suomessa paljon saatavilla, ja nykyään se on entistä paremmin saavutettavassa muodossa, koska Karvi on ottanut käyttöön raporttien sähköisen julkaisemisen. Mielestämme Karvi on merkittävä arviointitoimija, jonka tuottamaa laadukasta ja puolueetonta arviointitietoa on mahdollista hyödyntää koulutuspoliittisen päätöksenteon tukena. Meneillään olevaan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen Visio 2030 -työskentelyyn on tarjolla huikea määrä aineistoja, joita voisi hyödyntää.

Karvi on myös kehittänyt toimintatapojaan ja on erinomaisen hyvin järjestäytynyt; käytössä on merkittävä tietopankki ja vuosien mittaan kerätty seurantatieto suomalaisen koulutusjärjestelmän tilasta. Lisäksi Karvi on luonut kansainvälisistä koulutuksen asiantuntijoista koostuvan laajan osaajaverkoston, jota koko Suomi voisi hyödyntää koulutuksen kehittämisessä sekä tulevaisuuden kehittämishaasteiden ja -ratkaisujen reflektoinnissa. Karvin verkkosivusto tarjoaa kattavasti luotettavaa ja ammattimaista arviointitietoa jokaisen koulutuksesta kiinnostuneen hyödynnettäväksi. Karvi on muuttunut perinteisestä tilivirastosta kehittäjäorganisaatioksi, jonka nykyinen, kentällä luottamusta herättävä rooli puolueettomana arviointiosaajana ja autonomisena yksikkönä tulee säilyttää.

Opiskelijat keskiössä – sanoista tekoihin

Tapio Heiskari & Anniina Sippola

Suomalainen korkeakoulutus on jo pitkään lähtenyt siitä ajatuksesta, että opiskelija on korkeakouluyhteisön jäsen, ei sen asiakas. Tämä periaate on näkynyt yliopistodemokratian kehittymisessä, ja se on muokannut korkeakoulujen koulutuksen kehittämisen käytänteitä. Myös kansallinen koulutuksen arviointi on jo pitkään huomioinut opiskelijoiden osallistumisen sekä koulutuksen että korkeakoulun laatu-järjestelmän kehittämiseen.

Ideaalitilanteessa opiskelijalla on vahva kokemus korkeakouluyhteisöön kuulumisesta, mikä puolestaan kasvattaa hänessä omistajuuden tunnetta omista opinnoista ja voimauttaa häntä suunnittelemaan toimintaansa laajemmin, esimerkiksi tulevaa uraansa. Tukeva ja joustava opiskeluympäristö on opiskelijan opiskelukyvyn tärkeä kulmakivi, joka tukee muita opiskelukyvyn osa-alueita. Korkeakoulu tulisikin nähdä enemmän moniulotteisena yhteisönä kuin hierarkkisena tehtaana, jonka lopputuote on tutkinnon suorittanut kasvoton yksilö.

Korkeakoulu itsekin hyötyy opiskelijan osallistumisesta. Loppukäyttäjän näkökulman hyödyt lienevät itsestään selvät, mutta opiskelijoilta löytyy hyödyllistä näkemystä moneen asiaan, aina ergonomiasta henkilöstön rekrytointiin saakka. Hyvinvoivat ja motivoituneet opiskelijat myös suorittavat opintojaan ahkerammin ja paremmin, millä näinä niukkojen resurssien aikoina on korkeakouluille myös taloudellinen arvonsa.

Vaikka korkeakouluissa tavoitteena on ollut opiskelijoiden osallistuminen, todellisuus ei kuitenkaan aina ole vastannut ideaalia. Varsinkin laatutyössä opiskelijoita on kyllä kuultu, mutta varsinainen osallistaminen on saattanut jäädä muodolliseksi. Kaunis lausahdus ”opiskelijat keskiössä” ei välttämättä ole johtanut aidosti vaikuttavaan toimintaan. Opiskelijat on nähty liian usein toiminnan kohteina, ei itsenäisinä toimijoina ja kehittäjinä.

” Karvi on omalla toiminnallaan myös näyttänyt esimerkkiä opiskelijoiden osallistamisesta, kun kaikissa korkeakoulujen auditointiryhmissä on arviointiin tasapuolisesti osallistuva täysivaltainen opiskelijajäsen.”

Korkeakoulujen auditointien ensimmäinen ja toinen kierros keskittyivät pitkälti korkeakoulujen laatujärjestelmien arviointiin. Auditoinneissa on etsitty vastauksia kysymyksiin, kerääkö laatujärjestelmä tarpeellista tietoa, kerätäänkö tietoa tarpeeksi ja hyödyntääkö korkeakoulu keräämäänsä tietoa. Tässä opiskelijat ovat toimineet lähinnä tiedon eli palautteen antajina, eikä heidän koko potentiaaliaan ole välttämättä hyödynnetty.

Ajan myötä opiskelijoiden rooli on kuitenkin muuttunut palautteen antajasta yhdeksi kehittäjistä. Tässä korkeakoulujen laatutyöllä ja laatujärjestelmien arvioinnilla on ollut kiistatta suuri merkitys. Opiskelijoiden rooli on keskusteluttanut niin auditointiryhmiä kuin Karvia edeltäjineen sekä tietenkin enenevässä määrin myös korkeakouluja. Karvi on omalla toiminnallaan myös näyttänyt esimerkkiä opiskelijoiden osallistamisesta, kun kaikissa korkeakoulujen auditointiryhmissä on arviointiin tasapuolisesti osallistuva täysivaltainen opiskelijajäsen. Tämäkään ei ole käytännössä itsestään selvää joissain muissa Euroopan valtioissa, vaikka eurooppalaisia suosituksia paperilla noudatettaisiinkin.

Olennessa tärkeä tekijä tässä kehityksessä ja opiskelijoiden äänen kuuluvaksi tuomisessa korkeakouluyhteisössä ylipäätään on korkeakoulun oman opiskelijakunnan tai ylioppilaskunnan toiminta. Opiskelijaorganisaation ja korkeakoulun johdon vuorovaikutus sekä opiskelijatoimijoiden osallistuminen erilaisiin koulutuksen kehittämisen toimenpiteisiin luo vahvan pohjan opiskelijoiden aidolle osallistamiselle korkeakouluyhteisössä.

Toisaalta opiskelijayhteisöihin ja opiskelijoihin laajemminkin kohdistuu yhteiskunnan taholta yhä kovempia paineita. Nuoren pitää tehdä opiskeluvalintansa yhä aiemmin. Opiskelijan puolestaan tulee suorittaa tutkintonsa yhä nopeammin ja tehokkaammin, mieluusti alaa vaihtamatta ja turhia rönsyjä tai sivupolkuja kaihtaen. Samalla valmistuneen tulisi olla osaamiseltaan entistä valmiimpi ja kykenevämpi työelämässä tapahtuviin muutoksiin. Ei ihme, että nimenomaan nuorten epävarmuus työelämän suhteen lisääntyy koko ajan.

Edellä mainittu ei voi olla vaikuttamatta myös korkeakoulun toimintaan osallistumiseen. Opiskelijalla on yhä vähemmän aikaa ja energiaa kaikkeen, mikä nähdään opintojen tai työnteon ulkopuolisena toimintana. Opiskelijoiden osallistaminen on siis koko ajan vaikeutuva haaste, kun korkeakoulun kehittäminen pitäisi saada yhä kiinteämmiin osaksi opiskelukokemusta. Opiskelijoiden tulisi myös tähän mahdollisuuteen tarttua: vastuu oman ja organisaation toiminnan kehittämisestä kun tulee olemaan arkea yhä useammilla työpaikoilla.

Seuraavan virstanpylvään opiskelijoiden osallistumisessa näemme kolmannella auditointikierroksella, kun opiskelijoiden roolia ja merkitystä koulutuksen kehittämisessä arvioidaan entistäkin tarkemmin. Toivottavasti osallistamisen kehittämistyötä jatketaan, hyvät käytännöt leviävät ja opiskelija pääsee jatkossakin ottamaan osaa korkeakoulunsa kehittämiseen tasavertaisena korkeakouluyhteisön jäsenenä.

Korkeakoulujen opetussuunnitelmatyön kansallinen säätely ja ohjaus laadunvarmistuksen perustana – näkökulmia Suomesta ja Azerbaidžanista

Kati Isoaho

Korkeakoulujen opetussuunnitelmat ovat mielestäni kiehtovia, kahdesta syystä. Ensinnäkin, korkeakoulujen opetussuunnitelmilla on huomattava vaikutus yhteiskuntaan. Toiseksi, ei ole yhdentekevää, ketkä opetussuunnitelmien sisällöistä päättävät. Maakohtaiset erot opetussuunnitelmien kansallisessa säätelystä ja ohjauksessa ovat merkittäviä. Kansallisilla säädöksillä ja ohjauksella määritetään korkeakoulujen opetussuunnitelmallisen autonomian laajuus ja se, kenellä viime kädessä on opetussuunnitelmien omistajuus. Mielenkiintoinen näkökulma on myös se, millaista omistajuutta työelämäsidosryhmillä ja yksittäisillä opettajilla on opetussuunnitelmiin. Opetussuunnitelmien säätelystä ja julkisen ohjauksen tavat ovat kiinteässä yhteydessä myös korkeakoulutuksen laadunvarmistukseen niin korkeakouluissa kuin kansallisestikin.

Osallistuin asiantuntijana vuosina 2015–2017 Karvin Etelä-Kaukasiassa – Armeniassa ja Azerbaidžanissa – toteuttamiin EU-rahoitteisiin Twinning-hankkeisiin. Twinning-hankkeet ovat osa EU:n laajentumis- ja naapuruuspolitiikkaa. Hankekumppaneina ovat julkiset toimijat EU:n jäsenmaissa ja hankkeiden kohdemaissa. Karvin toteuttamissa hankkeissa paikallisia kumppaneita olivat opetusministeriöt, kansalliset korkeakoulutuksen arviointiorganisaatiot ja korkeakoulut. Työmenetelminä olivat kouluttaminen, erilaiset selvitykset ja suositusten laadinta sekä arviointikokeilut. Hankkeet tarjosivat erinomaisen mahdollisuuden perehtyä kohdemaiden korkeakoululainsäädäntöön ja korkeakoulujen toimintaan. Suomen ja hankkeiden kohdemaiden erot opetussuunnitelmatyön säätelystä mahdollistivat hedelmällisen vertailun, joka laajemminkin kuvaa erilaisten julkisten koulutuksen ohjausjärjestelmien eroja. Vertailen tässä artikkelissa korkeakoulujen opetussuunnitelmantöy ohjausta Suomessa ja Azerbaidžanissa.⁵

⁵ Monet tekemistäni havainnoista kuvaavat yhtäläillä Armenian korkeakoulujärjestelmää- ja hallintoa, mutta olen selkeyden vuoksi ottanut mukaan vain kaksi maata, joita vertaillaan.

” Koska Bolognan prosessi on luonteeltaan policy-prosessi ja vastuu sen toimeenpanosta sekä lainsäädännössä että käytännössä on jäsenmailla, on eurooppalaisen korkeakoulutusalueen sisällä toistaiseksi isohkojakin eroja joillakin korkeakoulutuksen hallinnon ja ohjauksen osa-alueilla.”

Kati Isoaho

Bolognan prosessi korostaa korkeakoulujen vastuuta uudistuksista

Sekä Suomessa että Azerbaidžanissa on useamman tyyppisiä korkeakouluja, joilla on erilaisia profileita. Molemmissa maissa on sekä julkisesti että yksityisesti omistettuja korkeakouluja. Suomessa valtio rahoittaa tutkintoon johtavan koulutuksen niiden yliopistojen osalta, jotka on mainittu yliopistolaissa, ja niiden ammatti-korkeakoulujen osalta, joilla on valtiollinen toimilupa. Tutkintokoulutus on lailla säädetty opiskelijoille maksuttomaksi (poikkeuksena EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevat opiskelijat). Azerbaidžanissa valtio rahoittaa osan koulutuksesta ja siitä voidaan myöskin periä maksuja.

Azerbaidžanin korkeakoulujärjestelmän tausta on Neuvostoliiton aikaisessa koulutusjärjestelmässä. Se kuuluu julkisen hallinnon kehittämisen ja talouden näkökulmasta niin kutsuttuihin transitiomaihin, jotka ovat itsenäistyttyään 1990-luvun alussa siirtyneet asteittain kohti markkinaehtoisempaa taloutta ja uudistettua hallintoa. Azerbaidžan kuuluu eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen ja on mukana Bolognan prosessissa. Korkeakoulutusta on uudistettu 1990-luvulta lähtien erityisesti rakenteiden osalta. Nykyään käytössä on Bolognan prosessin mukainen kaksiportainen tutkintojärjestelmä, joka on korvannut aikaisemmat viisivuotiset specialistitutkinnot.

Koska Bolognan prosessi on luonteeltaan policy-prosessi ja vastuu sen toimeenpanosta sekä lainsäädännössä että käytännössä on jäsenmailla, on eurooppalaisen korkeakoulutusalueen sisällä toistaiseksi isohkojakin eroja joillakin korkeakoulutuksen hallinnon ja ohjauksen osa-alueilla. Bolognan prosessissa on alusta lähtien eli 1990-luvun lopulta asti korostettu korkeakoulujen omaa vastuuta erilaisten rakenteellisten ja sisällöllisten uudistusten toimeenpanossa. Opetussuunnitelmatyön säätely ja ohjaus ovat niitä alueita, joissa maakohtaiset erot korkeakoulujen omassa reformien toimeenpanovastuussa ja -mahdollisuuksissa tulevat esille.

Valtio säätelee korkeakoulujen opetussuunnitelmia Azerbaidžanissa alakohtaisesti. Säädöksiä on sekä eritasoisille tutkinnoille (educational standards) että alakohtaisesti (curriculum). Säädökset kattavat niin tutkintojen rakenteet ja tavoitteet kuin opetussuunnitelmien sisällölliset perusteetkin. Perusteet uusitaan 4–5 vuoden välein. Perusteet suunnitellaan opetusministeriön alaisissa alakohtaisissa toimielimissä, joissa on korkeakoulujen edustus. Kansallisena korkeakoulutuksen ulkoisen laadunvarmistuksen menettelynä on akkreditointi, jonka keskeisenä tehtävänä on varmistaa, että tarjottava koulutus noudattaa kansallisia koulutusstandardeja ja opetussuunnitelmien perusteita. Opetussuunnitelmien perusteet jättävät korkeakouluille rajatun mahdollisuuden tarjota valinnaisia kursseja, joista korkeakoulut päättävät itsenäisesti. Korkeakouluissa on usein yksikkö tai muu vastaava toimija, joka vastaa korkeakoulutasolla opetussuunnitelmien laadinnasta ja siitä, että ne vastaavat kansallisia standardeja.

Suomessa korkeakoulututkintojen kansallinen säätely perustuu puitelainsäädäntöön ja tulosohjaukseen. Säädöksissä määritellään esimerkiksi tutkintojen laajuudet, yleiset rakenteet ja tavoitteelliset suorittamisajat. Eri tutkintojen tasollisesta sijoittumisesta on säädetty kansallisessa tutkintojen viitekehyksessä. Korkeakoulujen opetussuunnitelmallinen autonomia on laajaa, ja saman alan tutkinnolla voi eri korkeakouluissa olla erilaisia sisältöjä. Joidenkin tutkintojen osalta on tarkempia säädöksiä, jotka perustuvat EU-direktiiveihin, esimerkiksi lääkäri- ja kättilökoulutukset. Myös opettajankoulutuksesta on tarkempia säädöksiä, joilla ohjataan pedagogisen kelpoisuuden tuottavia koulutuksia. Sosiaali- ja terveysalalla on myös yksityiskoh- taisempia kelpoisuusvaatimuksia, jotka vaikuttavat koulutuksen rakenteisiin ja sisältöihin korkeakouluissa (esimerkiksi sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukset tai psykoterapeutin kelpoisuusvaatimukset).

Korkeakoulut päättävät itse, miten ne organisoivat sisäisesti opetussuunnitelmien valmistelun ja päivittämisen. Ammattikorkeakoulut tekevät vapaaehtoisuuteen perustuvaa alakohtaista tutkintoihin ja muihin koulutuksiin liittyvää yhteistyötä Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (Arene) työryhmissä. Yhteistyö on vakiintunutta. Kansalliseksi korkeakoulutuksen ulkoisen laadunvarmistuksen mal- liksi valittiin 2000-luvulla korkeakoulujen laatujärjestelmien auditointi, jonka on katsottu tukevan korkeakoulujen autonomiaa ja soveltuvan kehittävän arvioinnin perinteeseen. Laatujärjestelmien auditointi ei sisällä tarjottavan koulutuksen sisäl- töjen tarkastelua tai tarjottavan koulutuksen systemaattista tarkastelua suhteessa kansallisiin puitesäädöksiin. Arvioinnin keskiössä on laatujärjestelmän toimivuus ja vaikuttavuus koulutuksen kehittämiseksi. Koulutusvastuista ja niihin liittyvistä neuvotteluista vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Olen tyypitellyt Suomen ja Azerbaidžanin esimerkkien pohjalta hajautetun ja keskitetyn opetussuunnitelmaohjauksen mallit keskeisine piirteineen. Piirteet on esitetty alla olevassa taulukossa.

TAULUKKO. Kaksi tapaa järjestää korkeakoulujen opetussuunnitelmatyön ohjaus

Hajautettu ohjaus	Keskitetty ohjaus
Puitesääätely: Kansalliset säädökset muodostavat yleisen kehyksen korkeakoulututkinnoille (laajuus, yleinen rakenne, opintojen kesto jne.).	Yksityiskohtainen sääätely: Kansalliset säädökset kattavat sekä tutkintojen rakenteet että sisällön tai osan sisällöstä.
Pieni määrä kansallisia säädöksiä (lait, asetukset, ohjeet).	Korkea määrä kansallisia säädöksiä (lait, asetukset, ohjeet).
Opetussuunnitelmatyön painopiste on korkeakoulujen omissa päätöksissä ja prosesseissa.	Kansallisen ohjauksen määrä voi vaihdella korkeakoulutypeittäin (esim. isoilla valtion yliopistoilla laajempi autonomia).
Korkeakoulut ovat autonomisia toimijoita suunnitelluissaan ja toteuttaessaan koulutustaan.	Korkeakoulujen koulutukseen liittyvä autonomia on pääosin rajattu kansallisten standardien toimeenpanoon.
Koulutuksen ulkoisella laadunhallinnalla on heikko yhteys koulutuksen sisältöihin ja/tai sillä on yhteys opetussuunnitelmatyön prosesseihin.	Koulutuksen ulkoisella laadunhallinnalla on selkeä yhteys koulutuksen sisältöihin.
Korkeakoulut omistavat opetussuunnitelmat.	Valtio omistaa opetussuunnitelmat.
Opetussuunnitelmien kehittäminen on osa korkeakouluopettajan työtä.	Korkeakouluopettajan tehtävänä on toteuttaa opetussuunnitelmaa.
Korkeakouluilla on vapaaehtoisuuteen perustuvaa alakohdista yhteistyötä opetussuunnitelma-asioissa.	Korkeakoulujen vapaaehtoiselle opetussuunnitelmayhteistyölle ei ole kannusteita.

Hajautettu ohjaus- ja suunnitteluvastuu vaatii paljon

Vertaistyskentely on yksi Twinning-hankkeiden keskeisistä periaatteista. Käytin molemmissa hankkeissa erilaisissa yhteyksissä opetussuunnitelmaohjauksen uudistuksesta esimerkkinä sitä, miten Suomessa opetussuunnitelmaohjauksen vastuiden muutos on kytkeytynyt ammattikorkeakoulujärjestelmän perustamiseen ja kehittämiseen. Ammattikorkeakouluja edeltäneet oppilaitokset saivat opetussuunnitelmien perusteet Opetushallituksen edeltäjältä Ammattikasvatushallitukselta. Ammattikorkeakoulujen perustamisen yhteydessä toteutettiin laajaksi katsottava opetussuunnitelmallinen vallansiirto valtiolta korkeakouluille. Samalla valta hajautettiin lähemmäs opettavaa tahoja. Uudistus toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön tuella siten, että samanaikaisesti panostettiin uusien korkeakoulujen henkilöstön osaamistason nostoon. Käytännössä tämä toteutettiin luomalla edellytyksiä henkilöstön tohtoriopinnoille ja väitöskirjatyölle. 25 vuodessa suomalaisille ammattikorkeakouluille voidaan katsoa muodostuneen vahva korkeakoulu- ja koulutusohjelmatasoinen opetussuunnitelmatyön perinne, jossa työelämän edustajien osallistumisella on merkittävä sija. Myös yksittäiset opettajat osallistuvat laajalti opetussuunnitelmien kehittämiseen. Perusviestini oli: Se on mahdollista, mutta vaatii aikaa!

Korkeakoulujen kehittynyt opetussuunnitelmallinen autonomia on varsinkin Länsi-Euroopassa laajalti hyväksytty ja tavoiteltu tila. Perspektiivin saamiseksi myös hajautettua vastuuta on järkevää tarkastella kriittisesti. Hajautettu opetussuunnitelmatyön vastuu vaatii paljon kaikilta eri tasojen toimijoilta. Siihen kiinnittyy myös paljon työtä ja aikaa, kun toimijoita on paljon. Aikaa ja tekijöitä tarvitaan esimerkiksi palautteen keräämiseen ja analysointiin, vuorovaikutukseen työelämän ja muiden sidosryhmien kanssa ja nopeiden muutosten toimeenpanoon vuosittain tarpeen mukaan. Laajalti hajautetun mallin katsotaan yleensä palvelevan keskitettyä mallia paremmin työelämän tarpeita ja kehittymistä, kun samalla alalla voi olla keskenään erilaisia opetussuunnitelmia. Toisaalta hajautettu malli saattaa johtaa siihen, ettei alakohtaisesta ydinosaamisesta ole enää riittävän jaettua näkemystä. Korkeakoulujen opetussuunnitelmien ohjauksessa onkin haasteena löytää tasapaino korkean monimuotoisuuden ja toimivan koulutusjärjestelmän välillä.

Lähteet

- Auvinen, Pekka: *Ammatillisen käytännön toistajasta monipuoliseksi aluekehittäjäksi. Ammatikorkeakoulu-uudistus ja opettajan työn muutos vuosina 1992–2000*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto 2004. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja nro. 100.
- Bach, Tiia & Isoaho, Kati: *Project report, component: 4: Standards and Guidelines for QA in HE. Mapping of Existing Accreditation Practice*. Marraskuu 2015. Projektissa: Support to the Ministry of Education of the Republic of Azerbaijan for Further Adherence of the Higher Education System to the European Higher Education Area. Kaikki hankkeeseen liittyvä aineisto Karvin hallussa ja hankkeen tuottamilla verkkosivuilla <http://ehea.edu.az/en/documents/14>
- Isoaho, Kati: *Strenghts and Challenges of Higher Education Programmes in Armenian Higher Education*. Puheenvuoro Karvin Armeniassa toteuttaman Twinning-hankkeen loppuseminaarissa 30.6.2016 Aghveranissa, Armeniassa. Kirjoittajan hallussa.
- Isoaho, Kati: *Regulation on the Design of the Higher Education Curricula. Perspectives from Finland and Azerbaijan*. Konferenssiesitelmä EAIR:n (European Higher Education Society) vuosittaisessa konferenssissa 4.9.2017 Portossa, Portugalissa. Kirjoittajan hallussa.
- Johtaja Hannu Sirénin (opetus- ja kulttuuriministeriö) haastattelu 5.3.2015. Teemana ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmatyön ja opetussuunnitelmallisen autonomian kehittyminen.

Arvioinnin teemoja ja kohteita

**” Koulutuksen järjestäjien kyvykkyys
hyödyntää tietoa ja kokemusta on
ratkaisevaa, kun tavoitteena on tuottaa
ajassa kestävää ja laadukasta koulutusta.”**

Hannele Seppälä

Arviointitoimintaa jatkuvan oppimisen tueksi

Hannele Seppälä

Jatkuvan oppimisen teema sisältää lupauksia, herättää toiveikkuutta ja tuo odotuksia. Yksilön kohdalla jatkuva oppiminen liitetään yksilön valmiuksiin ja mahdollisuuksiin kehittää osaamistaan eri muodoin ja eri elämänvaiheissa. Yhteiskunnan tasolla keskustelu liittyy työn murrokseen, sen mukanaan tuomiin osaamisvaatimusten muutoksiin ja siihen, miten kronologinen tutkintoihin nojaava koulutusajattelu vaatii päivittämistä. Koulutusjärjestelmä on suurennuslasin alla. Miten järjestelmä toimii kokonaisuutena ja millaiseen tietoon, osaamiseen ja ajatteluun sen kehittäminen perustuu? Tarjoaako järjestelmä yksilön ja yhteiskunnan näkökulmista viisaita ja mielekkäitä mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseksi?

Tehtävämme Karvissa on tuottaa arviointitietoa koulutusjärjestelmästä ja sen osista kehittäjien ja päätöksentekijöiden ajattelun tueksi. Kansallinen arviointitieto muodostuu muun muassa oppimistuloksista, koulutuksen järjestäjien laatujärjestelmien toimivuutta ja koulutuksen laatua koskevista tuloksista sekä ajankohtaisista teema-arvioinneista. Toimimme arviointihankkeissa vuorovaikutuksessa koulutuksen järjestäjien ja muiden tiedonhyödyntäjien kanssa tavoitellen yhdessä entistä parempaa suomalaista koulutusta. Rakennamme kansallisilla arvioinneilla tietoperustaa myös koulutusjärjestelmän tehokkuuden ja vaikuttavuuden pitkäjänteiseen tarkasteluun. Siksi tervehdimme ilolla myös hallinnonalat ylittävän yhteistyön tiivistymistä, joka mahdollistaa entistä paremmin myös oppijan polun ja oppijan hyvinvoinnin kokonaisvaltaisen tarkastelun.

Ensimmäisten toimintavuosiemme keskeisiä teemoja ovat olleet 1) luottamus, 2) tasa-arvo, 3) osallisuus ja hyvinvointi sekä 4) yhteiskuntaa uudistava tieto ja osaaminen⁶. Näiden teemojen joukosta löytyvät koulutusjärjestelmämme vahvuudet, mutta myös huolenaiheet ja tärkeimmät kehittämiskohteet jatkuvan oppimisen tukemiseksi.

⁶ Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta (https://karvi.fi/app/uploads/2018/05/KARVI_T0118.pdf)

Luottamus, avoimuus ja vuorovaikutus ovat suomalaisen koulutusjärjestelmän ja sitä tukevan kansallinen arviointijärjestelmän keskeisimpiä rakennuspalikoita. Näitä kansainvälisessäkin kontekstissa tarkasteltuna erityisiä arvoja ja toimintatapoja haluamme edistää. Tarvitsemme luottamusta koulutuksen kestävyys, laatuun ja sen jatkuvaan parantamiseen, jotta voimme muodostaa jatkuvan oppimisen rakenteita. Luottamusta voimme edelleen lisätä avoimuudella ja yhteistyöllä.

Koulutuksellisen tasa-arvon edellytysten ja tasa-arvon toteutumisen arviointi on yksi keskeisimmistä Karvin arviointitoiminnan alueista. Kannamme huolta esimerkiksi oppilaiden ja opiskelijoiden tasa-arvoisista mahdollisuuksista ja erilaisten taustojen vaikutuksista oppimistuloksiin ja koulutusmahdollisuuksiin.

Osallisuutta ja hyvinvointia tukemalla voimme edistää myös jatkuvan oppimisen edellytyksiä. Jatkuvan oppimisen edistäminen ja uusien koulutusmuotojen kehittäminen tuovat juostavuutta ja vahvistavat usein myös koulutuksen ajantasaisuutta ja työelämävastaavuutta, mutta samalla kysyvät voimavaroja ja valmiuksia oppijalta. Jatkuva oppiminen on uuden tiedon omaksumisen lisäksi itsesäätelyn taitojen kehittämistä, sosiokulttuurista osaamista ja vuorovaikutusta. Onkin syytä pysähtyä miettimään, mitkä ovat ne voimavarat ja taidot, joita yksilöltä vaaditaan oman osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Miten näiden valmiuksien kehittäminen edistää menestymistä ja lisää tasavertaisia mahdollisuuksia oman osaamisen kehittämiseksi? Entä millaista tukea voimme antaa valinnoissa ja ohjauksessa?

Jatkuvan oppimisen todellisia mahdollisuuksia kysyttäessä katseet kohdistuvat koulutusorganisaatioihin. Miten yhteiskunnan ja yksilöiden asettamiin uuden oppimisen odotuksiin vastataan? Korkeakoulujen ja oppilaitosten odotetaan toimivan mahdollistajina ja uuden toimintakulttuurin esimerkkeinä. Karvin tehtävänä on tukea koulutuksen järjestäjiä toimintansa laadunhallinnassa ja arviointiin perustuvan toimintakulttuurin kehittämisessä.

Karvi tukee varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä sekä korkeakouluja oppivina yhteisöinä ja kannustaa niitä tietoon perustuvaan päätöksentekoon sekä arviointikulttuurien kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjien kyvykkyys hyödyntää tietoa ja kokemusta on ratkaisevaa, kun tavoitteena on tuottaa ajassa kestävää ja laadukasta varhaiskasvatusta ja koulutusta. Karvissa on käynnissä kaikilla koulutustasoilla ja -sektoreilla toiminnan ja laadun ulkoisen arvioinnin kehittämistyö. Ulkoisen arvioinnin tavoitteena on tukea järjestäjiä, oppilaitoksia, kouluja ja korkeakouluja niiden omien strategisten tavoitteiden toteuttamisessa. Esimerkkinä tästä on uusi, pilotointivaiheessa oleva korkeakoulujen auditointimalli, jonka erityisenä tavoitteena on kannustaa yhteistyöhön ja vertaisoppimiseen sekä hyvien käytäntöjen jakamiseen.

Jatkuva oppiminen edellyttää tasa-arvoa, hyvinvointia, osallisuutta ja luottamusta koulutuksen kestävyYTEEN. Lopulta koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen joustavuus ja kyvykkyys toimia suunnannäyttäjinä ja uuden ajattelun esimerkkeinä ratkaisevat yksilön oppimiskokemuksen laadun. Kansallisella arviointitoiminnalla pyrimme tarjoamaan parhaan tukemme tähän.

” Arviointi antaa luotettavaa tietoa päättäjille, virkamiehille, koulutuksen järjestäjille, etujärjestöille, elinkeino- ja työelämälle ja opiskelijoille siitä, missä ja mihin maailman paras koulutus on menossa.”

Ammattiosaaminen jatkuvan oppimisen reformissa

Sampo Suihko

Koulutusjärjestelmän on taattava kansalaisille vahva yleissivistyksen perusta, jolle erikoistumista voi rakentaa, hyvät oppimisen taidot ja asenteet elämään sekä motivaatio oman osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Jatkuva oppiminen haastaa perinteisen koulutuksen ja perinteiset oppimisympäristöt. Osaamista hankitaan monesta lähteestä, ei ainoastaan muodollisen koulutuksen ja tutkintojen kautta. Uutta osaamista ja taitoja on voitava hankkia kaikissa elämänvaiheissa ja elämäntilanteesta riippumatta.

Ammattiosaamisen asiakaslähtöinen kehittäminen on reformin ytimessä ja jokaisen koulutuksen järjestäjän intressi ja intohimo. Reformin oletuksena on, että osaamisen kysyntä ja tarjonta tulevaisuudessa kohtaavat toisensa täydellisesti. Ympäristön ja sitä muotoilevan osaamisen kehittämisen vuorovaikutuksen tulee siis olla kaikille osapuolille – elinkeino- ja työelämälle, opiskelijoille ja opettajille/ohjaajille – kirkas.

Maailman osaavimman työvoiman kehittämisessä otetaan huomioon palveluvaltaistaminen, digitalisaatio, robotisaatio, automaatio, tekoälyistäminen, yksilöllistäminen, joustavat oppimisen polut, koulutuksen epämuodollistaminen sekä arvojen, asenteiden ja elinkeinorakenteiden muutokset. Ammattiosaamista kehitetään muun muassa seuraavien ammattien taitamiseksi:

uraoperaattori, hallintoalustakehittäjä, etiäislähiavustaja, proteesitulostaja, talkoolobbari, materiaaalimallintaja, lähienergia-asentaja, aminohappokokki, digitatuojia, implanttiasentaja, virtuaalisomistaja, haptiikkahuoltaja, logoterapeutti, e-urheilija, turvallisuustalonmies, polttokennokauppias, valhemedian torjuja, kontekstimallintaja, superkykyvalmentaja, tavaran identiteettitarkastaja, kiinteistövalvojamestari, robottirakennusmateriaalisäätäjä, tuulivoimahuoltaja, off-grid-huoltotarkastaja, robottisiirtäjä...

Oletettavasti uusammattien ohella säilyvät ainakin jotkut perinteisen ammattiosaamisen ammatit, kysyntä ratkaisee tarjonnan.

Ammatilliset oppilaitokset ovat hyvää vauhtia muuntumassa osaamiskeskuksiksi, opiskelijoiden ikähaarukka on viitisenkymmentä vuotta, ja osaamistausta vaihtelee tohtorintutkinnosta peruskoulun armoviitosilla jatkoon selvinneeseen itseään vielä hakevaan nuoreen.

Ammattiosaaminen avaa jatkuvan oppimisen reformissa huikeat elinikäisen oppimisen näkymät ja samalla koulutusjärjestelmämme uusiutumisen mittavimmat haasteet: onnistuminen edellyttää opettajankoulutuksen perusteellista uusiutumista, elinkeino- ja työelämän sekä koulutuksen järjestäjien saumatonta arvostavaa vuorovaikutusta, osaamisen ennakkoinnista vastaavien näkijöiden kykyä hahmottaa globaalit ja paikalliset muutostarpeet, opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tiivistä läsnäoloa sekä ennen muuta kaikenikäisten opiskelijoiden motivaatiota oman elämänsä haltuunottoon ja rakentamiseen.

Koulutusjärjestelmämme kehittymisen keskeinen kantava kulmakivi on jatkuva ja riippumaton arviointi. Arviointi antaa luotettavaa tietoa päättäjille, virkamiehille, koulutuksen järjestäjille, etujärjestöille, elinkeino- ja työelämälle ja opiskelijoille siitä, missä ja mihin maailman paras koulutus on menossa. Ammattiosaamisen kehittymisen ja muuntumisen osalta kehittäväällä arvioinnilla on nyt näytön paikka. Karvin arviointineuvoston yhteydessä toimiva ammatillisen koulutuksen asiantuntijaryhmä on esittänyt reformin arviointiteemoiksi seuraavia:

- entistä henkilökohtaisempien opintopolkujen toteutuminen ja niiden vaikutukset
- pedagoginen toiminta ja sen muuttuminen
- työelämälähtöisyys ja työelämän tarpeisiin vastaaminen
- rahoitusjärjestelmän ja rahoituksen määrän muutosten vaikutukset.

Kehitys kehittyy eikä maailman muuttumista ole mahdollista muuttaa tai isommalti edes säätää. Ihmisen rooli osaajana ja tekijänä keikauttaa ammattiosaamisen tarpeet nopeammin kuin nyt osaamme hahmottaa. Niinpä arviointilistaan tulee vielä lisätä ingressissä nostetut elämänhallintataidot ja yleissivistys – eihän amisosaamista ole tarkoitettu vain työelämän suorittamiseksi?

Tämähän on vain elämää, meille jokaiselle!

Arviointitieto avainasemassa ammatillisen koulutuksen kehittämisessä

Samuli Maxenius

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on tuottanut kuluneen arviointisuunnitelmakehän aikana merkittävän määrän ammatillista koulutusta koskevaa arviointitietoa. Arviointia on tehty tutkintokohtaisesti, pitkäjänteisessä seuranta- ja jälki- ja etukäteisarviointina erilaisten uudistusten vaikutuksista. Arvioinnit ovat antaneet arvokasta tietoa ammatillisen koulutuksen tilasta ja nostaneet esiin niitä kohteita, joissa koulutuksen toteutuksessa olisi nykyisestä vielä parannettavaa. Riippumattomana arvioijana Karvillä on merkittävä tehtävä nostaa esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmia ja kipukohtia ja siten toimia aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana sekä koulutuksen laadun ja toimivuuden asiantuntijana. Tämä rooli tulee olemaan erityisen tärkeä tulevan arviointineuvoston kaudella, kun ammatillisen koulutuksen reformin vaikutuksia lähdetään selvittämään.

Ammatillisen koulutuksen uudistettu lainsäädäntö astui voimaan vuoden 2018 alussa. Ammatillisen koulutuksen reformin nimellä kulkevan uudistuksen keskeisiksi tavoitteiksi on nostettu opiskelija- ja työelämälähtöisyyden kasvattaminen sekä osaamisperusteisuuden lisääminen koulutuksessa. Reformi tuo tullessaan myös merkittäviä muutoksia ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmään, joka jatkossa perustuu koulutuksen tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen.

Karvin rooli reformin toimeenpanon ja vaikutusten arvioinnissa on keskeinen. Uusi lainsäädäntö tulee vaikuttamaan merkittävästi koulutuksen järjestämiseen sekä valtionosuuksien jakautumiseen. Näiden muutoksien vaikutuksia koulutuksen laatuun, opiskelijoiden hyvinvointiin tai rahoitusjärjestelmän ohjaavuuteen ei ole voitu aukottomasti ennakoita. Esimerkiksi suoritteita ja vaikuttavuutta painottava uusi rahoitusjärjestelmä voi luoda koulutuksen järjestäjille vääränlaisia kannustimia ja siten toimia lainsäädännön tavoitteiden vastaisesti. Kokonaisuutena uusi rahoitusjärjestelmä on monimutkainen ja vaikeasti ennakoitava, joten sen toimivuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

” Riippumattomana arvioijana Karvilla on merkittävä tehtävä nostaa esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmia ja kipukohtia ja siten toimia aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana sekä koulutuksen laadun ja toimivuuden asiantuntijana.”

Karvin tammikuussa 2018 julkaisema *Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus* -arviointi nosti hyvin esiin näitä uuteen lainsäädäntöön liittyviä haasteita ja mahdollisia ongelmakohtia (Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta 2018). Kyseisen arvioinnin sekä arviointineuvoston nimeämän ammatillisen koulutuksen arvioinnin asiantuntijaryhmän ehdotusten pohjalta on helppoa löytää niitä keskeisiä kohteita, joita ensi arviointikaudella tulisi erityisesti ottaa tarkasteluun. Tartun tässä kirjoituksessa muutamaan keskeiseen reformin onnistumisen kannalta oleelliseen kysymykseen, joiden seurannassa ja arvioinnissa Karvillä tulisi olla merkittävä rooli tulevina vuosina.

Yksilöllisten opintopolkujen vaikutus opiskelijoihin

Opiskelijan näkökulmasta ammatillisen koulutuksen reformin keskeisin uudistus koskee opintojen yksilöllistämistä, joka nostaa päätään kaikilla koulutusasteilla. Jatkossa jokaisen opiskelijan opinnot on tarkoitus suunnitella siten, että opintojen sisältö, opiskelutapa ja eteneminen kulkevat yksilöllistä polkua pitkin kohti valmistumista ja opiskelijalla itsellään on myös mahdollisuus vaikuttaa niihin. Lähtökohtaisesti opintopolkujen muuttaminen nykyistä yksilöllisemmiksi on positiivinen suunta, mutta muutoksella voi olla myös kääntöpuolensa.

Opintopolkujen yksilöllistamisellä saattaa olla negatiivisia vaikutuksia osaan opiskelijoista, sillä henkilökohtaistamisen myötä aikaisempi tiivis opiskelijayhteisö tulee nykymuodossa häviämään. Jatkossa opiskelijat viettävät vähemmän aikaa lähiopetuksessa, joten ryhmäytyminen ja yhteisöllisyyden syntyminen eivät toteudu enää yhtä helposti. Ongelmaksi tämä saattaa osoittautua erityisesti niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on haasteita itseohjautuvuuden, motivaation tai toimintavalmiuksien kanssa. Yhteisöllisyys ja opiskelukaverit ovat monille näistä opiskelijoista merkittävä tuki opinnoissa viihtymisessä ja siellä pärjäämisessä. Lisäksi suhde opettajiin voi muuttua etäiseksi, jos opinnot painottuvat entistä enemmän työpaikoille ja etänä tapahtuvaan opiskeluun eikä kohtaamisia ohjaavan opettajan kanssa tule riittävän usein.

Ammatillisen koulutuksen kaksijakoinen luonne tuo haasteita kaikille opiskelijoille sopivan toimintamallin luomiseen. Nuorten kasvatuksellinen peruskoulutus sekä aikuisille suunnattu työelämäpainotteinen jatko- ja uudelleen koulutus ovat luonteeltaan ja osin tavoitteiltaan erilaisia. Perusasteelta ammatilliseen koulutukseen siirtyvien nuorten hyvinvointia ja opintojen etenemistä edesauttavat tiivis opiskelijayhteisö ja toimiva ryhmäytyminen. Samoin opiskelijakuntatoiminta sekä muut osallistavat käytännöt motivoivat ja kiinnittävät heidät paremmin osaksi koulutusta ja opiskelijayhteisöä.

Henkilökohtaistamisen yhteydessä haasteeksi voivat muodostua myös yhdenvertaisten mahdollisuuksien sekä turvallisten opiskeluympäristöjen takaaminen kaikille opiskelijoille opiskelutavoista riippumatta. Myös monikulttuurisuuden kasvava rooli osana ammatillista koulutusta ja erityisesti yhteisöllisyyttä on tärkeää ottaa huomioon, sillä maahanmuuttajien koulutus keskittyy merkittävällä tavalla juuri ammatilliseen koulutukseen.

Henkilökohtaisten opintopolkujen luominen on kunnianhimoinen tavoite, joka parhaimmillaan tuottaa yksilöllisesti räätälöityä, laadukasta osaamista. Se kuitenkin edellyttää toimiakseen huomattavia resursseja riittävän tuen tarjoamiseksi opiskelijoille sekä uudenlaista pedagogista osaamista kaikkien opiskelijoiden ohjaamiseksi läpi toisen asteen koulutuksen. Henkilökohtaistamisen onnistumisen ja toimivuuden sekä yhteisöllisyyden tilan tulisi olla Karvin keskeisiä arviointikohteita seuraavan arviointineuvoston kaudella.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot arvioinnin keskiöön

Koko koulutusjärjestelmän tasolla tulisi huomiota kiinnittää entistä enemmän elinikäisen oppimisen avaintaitojen kaltaisten geneeristen taitojen opetukseen sekä arviointiin. Avaintaidot, kuten ongelmanratkaisukyky, luku- ja kirjoitustaito, matemaattinen osaaminen sekä sosiaaliset ja kulttuuriset taidot, nousevat entistä merkittävämpään rooliin yhteiskunnan kehittyessä. Erityisesti työelämän murros sekä digitalisaation ja robotisaation vaikutus työelämän osaamisvaatimuksiin sekä yleisesti yhteiskunnassa aktiivisena kansalaisena toimimiseen muuttavat yksilöiltä vaadittavaa osaamista (Yle 2018).

Ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä työelämäyhteistyön painoa ollaan lisäämässä osana koulutusta, ja siten myös ammatillisten aineiden painotus sekä työssäoppimisen merkitys tulevat kasvamaan entisestään. Huolena kehityksessä on, että vahvan työelämäpainotuksen myötä elinikäisen oppimisen taidot jäävät ammatillisessa peruskoulutuksessa paitsioon, jolloin valmiudet jatkokouluttautua ja päivittää osaamista myöhemmällä iällä vaarantuvat. Myös työelämän edustajilta saadussa palautteessa on korostettu, että elinikäisen oppimisen taitojen hallinta on keskeinen ominaisuus hyvälle työntekijälle.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot ovat merkittävällä tavalla kytköksissä ammatillisen koulutuksen antamiin jatko-opintovalmiuksiin. Taloudellisen tiedotustoimiston #KunKouluLoppuu 2018 -tutkimuksen mukaan lähes puolet ammattiin opiskelevista suunnittelee opintojen jatkamista ammattikorkeakoulussa. Heidän valmiutensa opintojen jatkamiseen ovat kuitenkin paikoittain heikot matematiikan, äidinkielen ja kielten osalta. Karvin vuonna 2015 julkaisemassa arvioinnissa opiskelijoiden matematiikan osaamisesta toisen asteen lopussa päädyttiin suositukseen, jonka

mukaan erityisesti näihin osaamisaloihin tulisi ammatillisessa koulutuksessa panostaa ja kiinnittää huomiota (Metsämuuronen 2017, 199). Arviointi osoitti, että keskeisistä elinikäisen oppimisen avaintaidoista tulisi toteuttaa ammatillisessa koulutuksessa arviointi, jolla saadaan selville opiskelijoiden todellinen osaamistaso sekä osaamisen keskeiset puutteet.

Kohtaavatko arvosanat todellisen osaamisen?

Ammatillisella koulutuksella on sekä ammatillisten tutkinnon osien että yhteisten tutkinnon osien (YTO) kohdalla haasteita opiskelija-arvioinnin yhteismitallisuuden sekä koulutuksen tasalaatuisuuden kanssa. Karvin tutkintokohtaisten oppimistulosarviointien ja edellä mainitun matematiikan arvioinnin mukaan osaamisen arvioinnissa annetut arvosanat vaihtelevat merkittäväällä tavalla eri tutkintojen sekä oppilaitosten välillä suhteessa todelliseen osaamistasoon. Ammatillisella koulutuksella ei ole ylioppilaskokeiden kaltaista kansallista tasakoetta, jolla opiskelijoiden osaamistasoa pystytään seuraamaan kattavasti eri ikäluokkien, oppilaitosten ja alueiden välillä.

Opiskelijan pitäisi voida luottaa siihen, että hänen saamansa arviointi omasta osaamisestaan vastaa tutkintovaatimuksia. Erityisen tärkeäksi arvioinnin tasavertaisuus nousee, kun korkeakoulujen opiskelijavalinnat jatkossa perustuvat toisen asteen tutkinnon arvosanoihin (AMK-opiskelijavalinnat 2018). Todellisen osaamistason ja arvosanojen arvioimisen toteuttaminen soveltuisi varsin mainiosti Karvin tehtäviin, erityisesti YTO-aineiden osalta, mutta miksi ei myös ammatillisten osaamisalojen kohdalla. Tärkeintä olisi luoda järjestelmä, jolla voidaan varmistaa osaamisen arvioinnin tasavertaisuus ja vertailtavuus.

Lähteet

- AMK-opiskelijavalinnat 2018. *Ammatillisen perustutkinnon perusteella tehtävä todistusvalinta*. <http://www.amk-opiskelijavalinnat.fi/wp-content/uploads/2018/05/Ammatillisen-perustutkinnon-pisteytysmalli-AMK.pdf>
- Metsämuuronen, J. 2017. *Oppia ikä kaikki – Matemaattinen osaaminen toisen asteen koulutuksen lopussa 2015*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisu 1:2017.
- Taloudellinen tiedotustoimisto 2018. *Kun koulu loppuu – Nuorten tulevaisuusraportti 2018*. https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2018/05/KKL-2018_Nuorten_tulevaisuusraportti_tiivistelm%C3%A4-1.pdf
- Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta 2018. *Osaamisperusteisuus vie ammatillista koulutusta oikeaan suuntaan*. Policy Brief 3/2018.
- Yle 2018. *Nyt se on tutkittu: Työelämä suosii sosiaalisia ihmisiä – he sekä työllistyvät paremmin että ansaitsevat enemmän*. <https://yle.fi/uutiset/3-10084634>

”Tärkeämpää olisi saada nykyistä enemmän ajankohtaista tietoa erilaisilla teema-arvioinneilla, joiden kohteina voisivat olla esimerkiksi yrittäjäyys, innovaatiotoiminta ja kansainvälinen kilpailukyky, ja ne voisivat olla myös eri aloja läpileikkaavia.”

Susanna Aro

Korkeakoulujen laadun kehittäminen elinkeinoelämän kannalta – kohtaavatko koulutus ja työelämä?

Susanna Aro

Korkeakoulujen tehtävänä on viime kädessä tuottaa osaajia työmarkkinoille sekä varmistaa opetuksen korkeatasoinen laatu, jotta maamme elinkeinotoiminta pysyisi kilpailukykyisenä. Korkeakoulumme ovat innovaatiotoiminnan synnyttäjiä sekä teellisen ja soveltavan tiedon tuottamisen mahdollistajia. Korkeakoulut rikastuttavat yhteiskunnallista keskustelua ja pitävät tiivistä yhteyttä elinkeinoelämän toimijoihin.

Korkeakoulujen näkökulmasta oman toiminnan kehittäminen ja jatkuva parantaminen ovat luonnollisia tavoitteita. Maamme korkeakouluja varten kehitetty auditointimalli antaa tavoitteiden saavuttamiseen laadunhallinnan työkalun.

Karvin korkeakoulujaoston tehtävänä on useimmiten yksittäisen korkeakoulun auditoinnin hyväksyminen. Elinkeinoelämän näkökulmasta kiinnostavinta auditointiraporteissa on, miten tutkimus- ja kehittämistoiminnan laadunhallinta on järjestetty, miten se on kytketty opetukseen sekä millä tavoin korkeakoulut käyvät vuoropuhelua työelämän kanssa.

Elinkeinoelämän kannalta keskeistä on korkeakoulun kyky reagoida oikea-aikaisesti muun yhteiskunnan tarpeisiin ja yhteistyömahdollisuuksiin. Työelämän muutostahti on jatkuvaa. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta tukevassa toimintakulttuurissa osataan luopua vanhasta, uudistua. Kokeilukulttuuri tukee oppimista, mahdollisuuksien havaitsemista ja luovaa ongelmanratkaisua. Vaikuttavalle toimintakulttuurille on ominaista rohkeus ottaa riskejä ja asettaa myös saavuttamattomilta näyttäviä tavoitteita. Opetuksen sisältöön on systemaattinen, osaamisen ennakointia tavoitteleva työote.

Vaikka yksittäisen korkeakoulun laadukas toiminta, vahvuudet ja parhaat käytännöt ovat kiinnostavia, elinkeinoelämän näkökulmasta vieläkin tärkeämpää olisi saada nykyistä enemmän ajankohtaista tietoa erilaisilla teema-arvioinneilla. Niiden kohteina voisivat olla esimerkiksi yrittäjyys, innovaatiotoiminta ja kansainvälinen kilpailukyky, ja ne voisivat olla myös eri aloja läpileikkaavia.

Nykytrendien asettaminen arviointikohteeksi on haasteellista muuttuvassa maailmassa. Silti olisi erityisen kiinnostavaa saada tietoa siitä, miten esimerkiksi kiertotalous, ilmastonmuutos, huoltovarmuus, kansainvälinen kauppa, robotisaatio, kyberturvallisuus tai tekoäly on huomioitu korkeakoulujemme opetuksessa ja miten laadukasta niihin liittyvä tutkimus- ja innovaatiotoiminta on. Nämä tämän ajan megatrendit ovat eri aloja yhdistävää, rajapinnoille asettuvaa osaamista. Tästäkin näkökulmasta laadunhallinnan työkalut voisivat oivallisella tavalla kehittää korkeakoulujamme yhteistyöhön ja pois siiloutuneisuudesta. Megatrendit luovat luontevan yhteistyöpinnan myös elinkeinoelämään, sillä ne ovat osa elinkeinoelämän arkea joka tapauksessa.

Korkeakoulujen laadunhallinta on systemaattista toimintaa, johon arviointitoimintaan osallistuvat saavat perusteellisen perehdytyksen. Arvioijat ovat ”sisällä” auditointiraporttien kielessä. Korkeakoulut panostavat auditointiin paljon, ja auditoinnin läpikäynyt korkeakoulu on syystäkin ylpeä saadessaan ”edistyneen” tason mainintoja.

Elinkeinoelämän edustajille auditointiraportit jäävät vieraiksi, mikäli he eivät ole tavalla tai toisella jossakin roolissa auditointiprosessissa mukana. Raportit sisältävät kuitenkin työelämäyhteistyön laadusta paljon mielenkiintoista tietoa, joka varmasti kiinnostaisi laajemminkin työelämän edustajia. Auditointitoiminnan kehittämisen kohteeksi voisikin ottaa sen, miten laadunhallinnan tulokset saatettaisiin laajempaan tietoon ymmärrettävällä ja käytännönläheisellä kirjoitustavalla.

Katse tulevaan

”Kun oman mielen suuntaa tietoisesti hyviin asioihin ja ajatuksiin, aivotkin alkavat toimia myönteisyyttä, valoisuutta, mielihyvää ja onnellisuutta lisäävästi. Syntyy hyvän kierre.”

Kaarina Määttä

Miten syttyy rakkaus oppimiseen?

Kaarina Määttä

Mitä hyvää Sinulle tänään tapahtui? Tai minulle? Nämä ovat kysymyksiä, joita päivittäin toistettaessa huomio kiinnittyy onnistumiseen ja myönteisiin kokemuksiin. Myönteiset tunnekokemukset ovat voimavaroja, jotka tuottavat hyvinvointia ja onnellisuutta, innostavat kohti uusia tavoitteita, auttavat ongelmien ja ristiriitojen selvittämisessä sekä toimivat puskurina vaikeuksien ja häiriöiden pahenemista vastaan.

Jokaisen ihmisen elämä on täynnä lupauksia ja mahdollisuuksia, eivätkä myönteiset voimavarat kuulu vain valituille. Jokaisella on kasvun ja kehittymisen varaa, käyttämättömiä resursseja sekä unelmia ja toiveita oman elämän suunnasta. Pyrkimys kohti onnea ei ole uusi tavoite, sillä jo Aristoteles julisti ihmisen tavoittelevan onnellisuutta enemmän kuin mitään muuta. Aktiivinen hyvinolontunteen hakeminen on ihmiselle luontaista.

Harva kuitenkaan pystyy hyviin suorituksiin, koulumenestykseen tai hyvän elämän rakentamiseen ilman ulkopuolista tuen antajaa, kasvun suunnan näyttäjää, sitä, joka välittää, arvostaa, kiittää ja luottaa sekä rohkaisee tarttumaan sellaisiinkin haasteisiin, joihin tuskin yksin ilman toisen kannustusta kykenisi vastaamaan.

Onnistuminen ja arvostus sekä välitetyksi tulemisen kokemukset johtavat positiiviseen itsensä ylittävään virtaukseen: Minua arvostetaan → Opin arvostamaan itseäni ja osaamistani → Rohkenen toimia itseeni luottaen → Onnistun → Saan arvostusta ja kannustusta → Yllän yhä parempiin suorituksiin → Kykenen onnistumaan yhä paremmin vastoinkäymiset sietäen.

Epäonnistumiset, arvostuksen puute sekä koettu välinpitämättömyys vievät negatiiviseen itseään mitätöivään virtaukseen: Minua ei arvosteta → Olen epävarma enkä arvosta itseäni ja osaamistani → En rohkene toimia → Toisetkin alkavat epäillä osaamistani ja taitojani → Epäonnistun → Alan vähätellä itseäni yhä enemmän → Lakkaan yrittämästä ja kiinnostumasta.

On liian yksioikoista väittää, että positiiviset tunteet toimivat aina oppimista edistävinä ja negatiiviset tunteet oppimista estävinä tunteina. Kielteiset tunteet saattavat toimia oppimistilanteessa myös katalysaattoreina, jotka auttavat oppijaa kohdistamaan huomion oppimisen sisältöön. Samoin esimerkiksi kilpailunhalu voi vaikuttaa kaksiteräisen miekan tavoin: joissakin tilanteissa se on tärkeä toiminnan käynnistäjä ja ylläpitäjä, mutta joillekin se aiheuttaa toiminnan estymisen ja pysähtymisen.

Myönteisyys on paitsi tunnetila, myös asenne. Sitä voi opetella ja opettaa. Arkielämässä elämänmenossa kielteiset viestit, tunteet ja ajatukset saavat helposti vallan. Kielteiset palautteet ja vaaraviestit jäävät helposti mieleen, ja ne saattavat laajeta ja paisua oman mielen syövereissä, ellei niiden ketjua tietoisesti katkaise. Myönteisyydelle täytyy osata antaa tilaa. Kun oman mielen suuntaa tietoisesti hyviin asioihin ja ajatuksiin, aivotkin alkavat toimia myönteisyyttä, valoisuutta, mielihyvää ja onnellisuutta lisäävästi. Syntyy hyvän kierre. Ihminen voi oppia puhumaan kauniisti toisista ihmisistä, välttämään vertailua, vähentämään puolustautuvuutta sekä edistämään avuliaisuutta ja sosiaalista vastuuntuntoa.

Koulussa ja opiskelussa ajatus ja tietoisuus siitä, että ”minä osaan” tai ”minä kykenen tähän” voivat olla oppimismotivaation, innostumisen ja jatkuvan oppimisen katalysaattoreita. Myönteisten palautteiden seurauksena vahvistuu halu oppia, ilo tarttua oppimishaasteisiin, uskallus ja rohkeus vastata vaativiinkin tehtäviin. Tällöin luottamus omaan oppimiseen voimistuu, minäpystyvyys vahvistuu ja epäonnistumisen sietokyky kasvaa. Syntyy rakkaus oppimiseen.

Myönteinen ajattelu ja sen mukainen toimintatapa herättävät monia luonteenvahvuuksia ja hyvyyttä, mukaan lukien avuliaisuus, kiitollisuus, optimismi, toiveikkuus, rehellisyys ja harkitsevaisuus. Huolimatta tulevaisuuden haasteista, tekoälystä tai vaikkapa työelämän ennustamattomista muutoksista rakkaus uuden oppimiseen rohkaisee toimimaan nykyistä paremman maailman puolesta ja synnyttää luottamuksen siihen, että sellainen on saavutettavissa.

Rakkaus oppimiseen syttyy ja vahvistuu pikemminkin ihmisen myönteisiä voimavaroja kehittäen ja kiittäen kuin heikkouksia korjaten. Näin estyy myös syrjäytymiskehitys.

Arvioinnin vaikuttavuuden edellytyksistä

Jouni Välijärvi

Uusimuotoinen koulutuksen arviointineuvosto, jonka toiminnassa yhdistyy koko koulutusjärjestelmän tarkastelu varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin, on epäilemättä lunastanut paikkansa arvioinnin kentässä. Arviointijärjestelmän uudistamista vauhdittaneet päämäärät on onnistuttu saavuttamaan vähintäänkin kohtuullisesti, joskin monilta osin työ on vasta alussa. Olisin valmis myös väittämään, että koulutuksen arvioinnin vaikuttavuus on tasaista vauhtia lisääntymässä. Viittauksia Karvin arviointeihin kohtaa yhä useammin paitsi opetus- ja kulttuuriministeriön myös monien muiden ministeriöiden ja järjestöjen dokumenteissa esimerkiksi työvoimahallinnon ja nuorisotoimen alueilla. Koulutusta tarkastellaan entistä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, jolloin se liitetään muun muassa työelämän muutokseen ja väestön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Karville voisi olla hyödyksi kehittää oma julkaisuindeksi, vastaavaan tapaan kuin tutkimuksille luodut indeksit. Sen avulla Karvi voisi seurata sanomansa välittymistä ja todentaa vaikuttavuuttaan keskeisenä toimijana koulutuksen kehittämisessä.

Tulevaisuuden haasteina siirtymävaiheet ja erilaiset orientaatiot koulutukseen

Tärkeä tavoite tuleville vuosille on oppilaitosten välisten siirtymien, erityisesti oppimisen luontevaa jatkumista haittaavien tekijöiden, tiivis seuraaminen ja entistä parempi ymmärtäminen. On ilmeisiä viitteitä siitä, että kansakuntana Suomea uhkaa osaamispääoman supistuminen. Osaaminen on myös jakautumassa nykyistä epätasaisemmin eri väestöryhmien kesken. Osaaminen uhkaa polarisoitua. Sama kehityssuunta on nähtävissä myös muilla elämänalueilla. Koulutus on instituutio, joka voi osaltaan vahvistaa tätä trendiä, mutta samalla se on tehokkain väline ehkäistä näiden uhkakuvien toteutumista.

**”Vaikuttavuus syntyy paitsi arviointien
lopputuotosten tehokkaasta levittämisestä myös
prosessin aikaisesta yhteistyöstä sekä arvioinnin
kohteiden ja sidosryhmien osallistamisesta.”**

Jouni Välijärvi

Suuret hakijamäärät erityisesti korkeakouluihin sekä moninaiset ja taloudellisesti kohtuullisen hyvin tuetut opiskelumahdollisuudet hämäävät meitä näkemästä, että nuorten ikäluokkien koko osaamisvaranto on pikemminkin supistumassa kuin kasvamassa vanhempiin verrattuna. Lukiokoulutus, jonka rooli työelämän edellyttämien geneeristen taitojen tuottajana on täysin ratkaiseva, on menettänyt 2000-luvun alussa huomattavasti suosiotaan: uusien ylioppilaiden ikäluokkaosuus on pienentynyt runsaat kymmenen prosenttia. Nuorisobarometrin valossa koulutuksen arvostus on hiljalleen hiipunut. Vuosittaiset muutokset ovat pieniä, mutta kehitys on ollut viime vuodet trendinomainen. Ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa opintojen pitkittymiseen ja keskeyttämisten ehkäisyyn ei ole löydetty tehokkaita keinoja. Kansallinen osaamispotentiaalimme siis uhkaa supistua samaan aikaan, kun suomalaisen hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kehittyminen edellyttäisi osaamisen voimakasta vahvistamista. Syntyvien ikäluokkien raju pieneneminen kärjistää tilannetta entisestään. Hyvinvointimme turvaamiseen tarvitaan jokaista suomalaista.

Arvioinnin ja tutkimuksen näkökulmasta uskallan väittää, että emme riittävän hyvin ymmärrä yksilöiden suuresti vaihtelevia orientaatioita koulutukseen ja oppimiseen. Emme ymmärrä myöskään sitä, mitkä mekanismit jo koulutuksen varhaisvuosina tuottavat nämä orientaatiot. Teknologian ja mediaympäristön nopea kehitys muuttavat nuorten suhdetta koulutukseen arvaamattomalla tavalla. Tilastoista näemme, että järjestelmämme tuottaa monille yksilöille kielteisiä orientaatioita, mikä näytetään ongelmoina erityisesti instituutioiden välisissä siirtymissä. Karvi voisi asettaa itselleen kunniahimoisen tavoitteen valaista nykyistä olennaisesti syvällisemmin ja spesifioidummin niitä erilaisia tekijöitä, jotka johtavat yksilöiden myönteisiin ja kielteisiin koulutusorientaatioihin. Kielteiset kehityspolut koulutuksessa johtavat motivaation ja viime vaiheessa opiskelujen keskeytymiseen. Osaamista korostavassa maailmassa tämä usein johtaa traagisiin seuraamuksiin yksilön integroitumisessa yhteiskuntaan.

Uuden auditointimallin opiskelija- ja opiskelulähtöisyys

Korkeakoulujen auditointimallin uudistaminen on ollut korkeakoulujaoston vaahtivä, mutta myös innovatiivisin ja innostavin hanke. Uudessa mallissa on useita elementtejä, joiden vastaanottoa ja vaikutuksia korkeakouluissa on tärkeää seurata. Tulevat auditoinnit suuntaavat arvioinnin fokusta lähemmäs opetusta ja opiskelijaa laatu järjestelmän yksityiskohtien jäädessä vähemmälle huomiolle. Yleiseurooppalaisten linjausten mukaisesti opiskelija ja hänen oppimisensa nousevat keskiöön. Tätä on syytä tervehtiä ilolla. Toteutuneiden arviointien valossa opiskelijoiden aito kuunteleminen ja osallistaminen eivät ole suomalaisten korkeakoulujen vahvuus. Kovin usein tyydytään pelkästään muodon täyttymiseen ilman todellista kiinnostusta opiskelijoiden esittämiin näkemyksiin.

Tuleva auditointimalli korostaa myös sitä, millaiseen oppimiseen korkeakoulut organisaatioina kykenevät. Kehityssuunta tarkoittaa käytännössä myös sitä, että korkeakoulujen auditointi kohdentuu aiempaa enemmän järjestelmien sijasta itse toiminnan laatuun. On ilahduttavaa, että korkeakoulut ovat suhtautuneet varsin myönteisesti auditoinnin uusiin linjauksiin. On kuitenkin syytä varautua myös kriittisiin kannanottoihin siinä vaiheessa, kun uusi auditointimalli muuttuu todellisuudeksi koko korkeakoulukentällä. Korostuva opiskelija- ja opiskelulähtöisyys herättää vääjäämättä myös kysymyksiä Karvin auditointien ohjaavasta vaikutuksesta ja sen suhteesta korkeakoulujen autonomiaan määrätä itse opetuksestaan. Kehittävän arvioinnin hengessä auditointien vuorovaikutteinen ja keskustelevala luonne korostuu entisestään.

Tulevaisuudessa Karvilla voisi olla entistä aktiivisempi rooli myös auditointien tuottaman tiedon ”jalostajana”. Esimerkiksi uuteen auditointimalliin sisältyvät vertaisarviointit tuottavat laajan kirjon kokemusperäisesti testattuja käytänteitä, joiden saattaminen yleiseen tietoisuuteen paitsi verkkovälitteisesti myös seminaarien muodossa olisi hyvin arvokasta. Esimerkiksi opiskelijakeskeisyys voisi saada näin syvenevää ja yhdessä pohdittua sisältöä. Korkeakoulujen arvioinnin kansainvälisten trendien seuraaminen ja korkeakoulukentän informointi näistä kehityssuunnista voisi myös olla hyödyksi suomalaisen arviointikulttuurin kehittämisessä. Erityisesti kansainväliset auditointiryhmät ovat toistuvasti nostaneet esiin suomalaisten korkeakoulujen sidosryhmäyhteistyön haasteet. Kansainvälisten auditointien havaintojen mukaan erityisesti yliopistot näkevät itsensä vielä kovin usein yksipuolisesti osaa-mista jakavana toimijana, kun hedelmällisempää olisi kehittää yhteistyötä sidosryhmien kanssa tasavertaisuuden ja vastavuoroisuuden periaatteiden mukaisesti. Ympäristön toimijoilla on myös paljon annettavaa, joka monin tavoin hyödyttää korkeakoulua opetuksen, tutkimuksen ja näiden vaikuttavuuden vahvistamisessa.

Arvioinnin riippumattomuuden turvaaminen

Arvioinnin riippumattomuus muiden toimijoiden intresseistä on ollut kautensa päättävän neuvoston johtavia periaatteita. Riippumattomuuden vaalimiseen velvoittaa myös se yhteiskunnallinen keskustelu, joka edelsi ja linjasi Karvia koskevaa lainsäädäntöä. Riippumattomuuden puolustaminen on myös tulevan neuvoston ydintehtäviä. Vain ulkopuolisten toimijoiden intresseistä riippumattomaksi koettu arviointi nähdään luotettavana ja uskottavana. Uskottavuus on puolestaan edellytys sille, että arviointi on vaikuttavaa. Vaikuttavuus syntyy paitsi arviointien loppu-tuotosten tehokkaasta levittämisestä myös prosessin aikaisesta yhteistyöstä sekä arvioinnin kohteiden ja sidosryhmien osallistamisesta. Tässä Karvin arviointien metodiikka on kehittynyt erinomaiseen suuntaan. Tätä yhteiskunnallista lukutaitoa ja osaamista on syytä entisestään vahvistaa.

Toisaalta, mitä laadukkaampaa, osallistavampaa ja vaikuttavampaa arviointi on, sitä suurempi on monien eri toimijoiden halu ohjata arviointeja omien intressiensä suunnassa. Lähtökohtaisesti tämä on hyvä asia, mutta se korostaa myös Karvin itsenäisen arviointipolitiikan tärkeyttä. Arviointien tulee aina viime kädessä palvella oppimisen, oppijan ja osaamisen päämääriä, ei jonkin intressiryhmän kapeita omia intressejä. Tässä suhteessa koulutusjärjestelmän laajojen kansallisten reformien monimuotoinen ja eri tasoilla toteutuva kattava läpivalaisu on Karvin tulevaisuuden koetinkiviä. Ammatillisen koulutuksen uudistus on esimerkki uudistuksesta, jossa Karvin on tärkeää kyetä luotettavasti osoittamaan reformin monimuotoiset vaikutukset suomalaiseen koulutusjärjestelmään, työelämään ja ennen kaikkea nuorten integroitumiseen yhteiskuntaan. Laaja-alaiseen asiantuntemukseensa nojaten Karvillä on erinomaiset edellytykset toimia tässä ”isänmaan ja sen nuorison parhaaksi”.

Karvin hallinnollisen aseman muutos vuoden 2018 alussa ei ainakaan parantanut edellytyksiä kansallisten arviointien riippumattomuuden turvaamiseen. Arviointineuvostolla on keskeinen rooli seurata hallinnollisen muutoksen mahdollisia vaikutuksia arviointitoimintaan ja tarvittaessa puuttua mahdollisiin riippumattomuutta uhkaaviin tekijöihin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus ei voi tässä asiassa olla kovin vahva ja näkyvä vaikuttaja, koska se tällöin toimii ”omassa asiassaan”. Siksi arviointineuvoston aloitteisuus ja vaikutusvalta koulutuksen arvioinnin riippumattomuuden valppaana vaalijana ja puolustajana korostuu.

A portrait of Harri Peltoniemi, a middle-aged man with short brown hair and a light beard, wearing black-rimmed glasses, a blue suit jacket, a white shirt, and a blue patterned tie. He is standing indoors near a window with a wooden frame. A green rectangular box is overlaid on the left side of the image, containing a quote in white text.

**” Arviointia
ei voi tehdä
norsunluutornista!
– – Onnistuaksemme
tehtävässämme
tarvitsemme paljon
vuorovaikutusta,
palautetta, rakentavaa
kritiikkiä ja
kehittämisehdotuksia.”**

Harri Peltoniemi

Ennakoivaa ja vaikuttavaa arviointia?

Harri Peltoniemi

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on toteuttanut koulutuksen ulkoista arviointitoimintaa neljän vuoden ajan. Arviointikeskuksen strategisena päätöksentekuelimenä toimii arviointineuvosto. Ensimmäisen arviointineuvoston nelivuotinen toimikausi ajoittui vuosille 2014–2018. Valtioneuvosto on nimittänyt uuden arviointineuvoston, jonka toimikausi on 2018–2022.

Arviointineuvosto valmistelee strategian ja arviointisuunnitelman

Uuden arviointineuvoston ensimmäisenä tehtävänä on yhdessä Karvin asiantuntijoiden kanssa päivittää Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen strategia *Ennakoivaa ja vaikuttavaa arviointia 2020*. Strategian otsikko kuvaa hyvin Karvin tavoitetilaa: **haluamme arviointien olevan entistä vaikuttavampia ja ajankohtaisempia – jopa ennakoivia**. Toisena tärkeänä tehtävänä arviointineuvostolla ja Karvin asiantuntijoilla on vuosia 2020–2023 koskevan koulutuksen arviointisuunnitelman valmisteleminen. Nykyinen arviointisuunnitelma ajoittuu vuosille 2016–2019. Koulutuksen arviointisuunnitelma perustuu Karvin strategiaan ja siihen valittuihin arviointitoiminnan strategisiin painopisteisiin (Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019). Arviointisuunnitelma valmistellaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa Valtioneuvoston asetuksen (A 1317/2013) mukaisesti. Karvi tulee järjestämään kuulemiskierroksen ja tilaisuuksia arviointialoitteiden ja -ehdotusten keräämiseksi. Otamme myös vastaan kirjallisia arviointialoitteita ja ehdotuksia siitä, mitä asioita tulee huomioida uuden arviointisuunnitelman laadinnassa. Ehdotukset ja aloitteet voivat liittyä myös arviointiprosessien läpiviemiseen, aikatauluihin, tiedonkeruisiin sekä raportointiin ja tiedon levittämiseen. Tarkoituksena on, että Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvosto voi jo kesällä 2019 tehdä päätöksen esityksestä koulutuksen arviointisuunnitelmaksi vuosille 2020–2023. Lopullisen päätöksen asiasta tekee opetus- ja kulttuuriministeriö, joka hyväksyy arviointisuunnitelmaehdotuksen.

Riippumattomuus ja luottamus arvioinnin kulmakivinä

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen lakisääteiset toimintaperiaatteet ovat arvioinnin riippumattomuuden ja kehittävän arvioinnin periaatteet (A 1317/2013, HE 117/2013 vp, L 1295/2013). Riippumattomuudella tarkoitetaan arviointien menetelmien, organisoinnin, tulosten, johtopäätösten ja suositusten vapautta esimerkiksi oppilaitosten, ministeriön ja muiden asianosaisten vaikutuksesta. Kehittävä arviointi korostaa osallistavuutta, arvioinnin toteuttajan ja arviointiin osallistuvan välistä luottamusta sekä koulutuksen ja opetuksen järjestäjien ja korkeakoulujen vastuuta toimintansa laadun kehittämisestä (Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019, 5). Suomalainen koulutuksen arviointijärjestelmä rakentuu luottamukseen, avoimuuteen ja vuorovaikutukseen. Koulutuksen ulkoisen arviointitoiminnan tehtävänä on tukea koulutusjärjestelmää sille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Koulutuksellisen tasa-arvon ja osallisuuden edellytysten arviointi on yksi keskeisistä Karvin arviointitoiminnan alueista. (Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta 2018, 5.)

Varsinaisen arviointitoiminnan lisäksi Karvin tehtävänä on tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä sekä korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Karvi tuottaa tietoa koulutuksen ja sen laadun kehittämisen tarpeisiin. Sen tehtävänä on myös arviointiosaamiseen, arvioinnin lähestymistapoihin ja -malleihin sekä menetelmien, kriteereiden ja mittareiden kehittämiseen liittyvän tuen tarjoaminen (HE 117/2013, 24). Parhaimmillaan Karvi voi toimia arviointiasiantuntemustaan hyödyntäen kriittisenä ystävänä ja sparraajana koulutuksen kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä.

Miten Karvi on onnistunut?

Onko Karvi onnistunut kehittämään arviointijärjestelmäänsä asetettujen tavoitteiden mukaisesti? Onko koulutuksen arvioinnin vaikuttavuus parantunut? Ovatko arviointimme uskottavia ja ymmärrettäviä niin, että arviointi voi olla vaikuttavaa? Emme tiedä tarkkoja tai oikeita vastauksia kysymyksiin. Palautekyselyjen avulla saamme jonkin verran tietoa, mutta kokonaiskäsityksen saaminen edellyttää avointa dialogia ja vuorovaikutusta arviointitiedon hyödyntäjien ja arviointitoimijoiden välillä. Arviointiprosessien aikainen yhteistyö ja vuorovaikutus ovat silloin keskeisessä asemassa. Arviointia ei voi tehdä norsunluutornista! Tämän julkaisun artikkeleissa käsitellään jonkin verran myös Karvin onnistumista tavoitteidensa saavuttamisessa.

Jouni Välijärvi toteaa artikkelissaan *Arviointitoiminnan vaikuttavuuden edellytyksistä*: "Arviointijärjestelmän uudistamista vauhdittaneet päämäärät on onnistuttu saavuttamaan vähintäänkin kohtuullisesti, joskin monelta osin työ on vasta alussa. Olisin valmis myös väittämään, että koulutuksen arvioinnin vaikuttavuus on tasaista vauhtia lisääntymässä." (s. 81)

Katrina Nordström ja Eva Maria Raudasoja puolestaan toteavat artikkelissaan *Arvokasta arviointiosaamista jakamassa – kokemuksia arviointijaoston työskentelystä* (s. 49–50) Karvin olevan merkittävä arviointitoimija, jonka tuottamaa laadukasta ja puolueetonta arviointitietoa on mahdollista hyödyntää koulutuspoliittisen päätöksenteon tukena. Karvi on kirjoittajien mukaan kehittänyt toimintatapojaan ja on erinomaisen hyvin järjestäytynyt.

Karvin vastuullista roolia yhteiskunnallisena keskustelijana ja vaikuttajana korostaa Samuli Maxenius kirjoituksessaan *Arviointitieto avainasemassa ammatillisen koulutuksen kehittämisessä* (s. 69): ”Riippumattomana arvioijana Karvilla on merkittävä tehtävä nostaa esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän ongelmia ja kipukohtia ja siten toimia aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana sekä koulutuksen laadun ja toimivuuden asiantuntijana.”

Heidi Backman kirjoittaa artikkelissaan *När utvärderingen kom till* (s. 24) seuraavasti: ”Utvärdering tar tid och kräver kompetens och uthållighet, men när man ser med vilka kostnader Karvi producerat kunskap kan man konstatera att det är en fördel att utvärderingen görs centraliserat och koordinerat. Vi som jobbar för utbildningsanordnare väntar på nya digitala rapporteringstjänster som snabbt ska ge oss aktuella fakta för lokal skolutveckling. Det är också viktigt att de nationella utvärderingarnas resultat når fram till dem som utvecklar på nationell nivå. Så sker inte alltid.”

Susanna Aro puolestaan toteaa artikkelissaan *Korkeakoulujen laadun kehittäminen elinkeinoelämän kannalta* (s. 76), että auditointiraportit jäävät elinkeinoelämän edustajille vieraksi, mikäli he eivät ole tavalla tai toisella jossakin roolissa auditointiprosessissa mukana. Aro esittääkin kehittämisen kohteeksi sen, miten tulokset saatettaisiin laajempaan tietoon ymmärrettävällä ja käytännönläheisellä tavalla.

Karvin saama palaute arviointitoiminnasta ja sen vaikuttavuudesta on pääsääntöisesti kohteliaan myönteistä. Oma kokemukseni on, että lähimmät yhteistyökumppanimme arvioivat toimintaamme positiivisimmin. Virkistävää ja ajatuksia herättävää on saada kriittistä palautetta. Huolestuttavaa kuitenkin on, että kritiikki kohdistuu ennen kaikkea kyselyjen pituuteen ja sisältöihin ja toiseksi raporttien vaikeaselkoisuuteen ja siihen, että olennaista tietoa on niistä vaikea löytää. Esitetty kritiikki on otettava vakavasti. Raporttejamme halutaan kehitettävän ymmärrettävämmiksi ja tiiviimmiksi sekä rakenteeltaan selkeämmiksi. Toisaalta, kun olen tiedustellut kyselyjen laajuutta ja monimutkaisuutta kritisoineilta heidän mielipidettään raporteista, ei sellaista ole useinkaan ollut, koska vastaajat eivät ole raportteihin tutustuneet. Arviointituloksista ei juurikaan käydä kriittistä, niiden todenperäisyyttä arvioivaa keskustelua.

Mitä Karvissa tehdään arviointien vaikuttavuuden parantamiseksi?

Koulutuksen arviointisuunnitelmaan sisältyy useita arviointijärjestelmän ja arviointimenetelmien kehittämiseen liittyviä hankkeita (Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019, 13–14). Kyse on pitkäjänteisestä kehittämistyöstä, jossa on huolehdittava siitä, että hyvin toimivaa ei kannata uudistaa uudistamisen vuoksi. On tärkeää, että arviointitieto muodostaa jatkumon, jolloin voidaan laatia erilaisia synteesejä ja meta-analyysejä ja saada näin trenditietoa tarkasteltavista ilmiöistä.

Arvioinnin metodologiaa kehitetään määrätietoisesti tukemaan arviointien organisointia ja jatkuvaa parantamista. Tätä työtä tehdään yhdessä hyödynsaajien ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Arviointimenetelmiä ja tiedonhankintaa kehitetään esimerkiksi lyhentämällä kyselyjä ja käyttämällä nykyistä enemmän hyödyksi kansallisia tietovarantoja ja muuta jo olemassa olevaa tietoa. Kyselyjä tekevät tutkimus-, seuranta- ja arviointiorganisaatiot ovat jo tiivistäneet yhteistyötään päällekkäisyyksien ja samanaikaisten kyselyjen välttämiseksi. Tämä työ jatkuu.

Arviointien raportointia kehitetään. Tavoitteena on, että arviointiraportit olisivat nykyistä selkeämpiä ja helpommin hyödynnettäviä. Julkaisujen sivumääriä rajoitetaan. Pääsääntöisesti kaikista arviointiraporteista julkaistaan tiivistelmäjulkaisu, jossa keskeiset tulokset, arvioivat johtopäätökset ja kehittämissuosituksukset esitetään tiiviisti ja mahdollisimman paljon myös kuvioita ja infografikka hyödyntäen. Arviointien tuloksista laaditaan myös erilaisia yhdistelmä- ja tiivistelmäraportteja, esimerkkinä *Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta* -raportti keväältä 2018.

Karvin arviointien digitalisointi avaa suuria mahdollisuuksia tiedon keräämisen, raportoinnin, hyödyntämisen ja vertailtavuuden kannalta. Myös palautteen ja kehittämis ehdotusten kerääminen helpottuu ja systematisoituu. Arviointidialogia voidaan jatkossa käydä entistä enemmän digitaalisesti. Arviointitiedosta muodostuu digitaalinen tietovaranto, jonka avulla oppijan polun eri vaiheita ja myös sen niveliä voidaan tarkastella ja arvioida.

Arviointien vaikuttavuuden lisääminen ja vaikuttavuusviestintä on Karvin kehittämisen painopistealue. Tiivistelmäjulkaisut, uutiset, tiedotteet, infograafit ja muut visuaaliset esittämistavat ovat tärkeä osa vaikuttavuusviestintää. Sosiaalisen median eri kanavien aktiivinen hyödyntäminen on jatkossakin tärkeää, ja sillä osa-alueella on vielä paljon kehitettävää. Pyrimme jatkossa tekemään arvioinneista ja arviointitoiminnasta ylipäättään lyhyitä videosityksiä Karvin Youtube-kanavalle. Webinaareja voidaan myös hyödyntää nykyistä enemmän, ja arviointien tuloksia ja kehittämis ehdotuksia voidaan jalostaa nykyistä käytettävämpään muotoon.

Karvin viestintä ei ole yksisuuntaista, vaan kaikessa viestinnässä pyritään vuorovaikutteisuuteen. Järjestämme myös erilaisia tilaisuuksia, seminaareja ja tapaamisia. Suuren suosion ja paljon hyvää palautetta saanut 25.5.2018 Helsingin musiikkitalolla järjestetty Arviointifoorumi on hyvä esimerkki tilaisuudesta, jossa voitiin kuulla uusinta arviointitietoa mielenkiintoisessa muodossa ja kehittää yhdessä keskustellen suomalaista koulutusta (<https://karvi.fi/event/arviointifoorumi/>, <https://www.youtube.com/channel/UCveX30QgEBdzHCz0iz5JHeg>).

Antakaa palautetta!

Karvi tulee toteuttamaan sidosryhmäkyselyn alkusyksystä tänä vuonna. Kyselyn tuloksia käytetään arviointitoiminnan kehittämässä ja uuden arviointisuunnitelman valmistelussa. Karvi haluaa olla kansallisesti merkittävä ja kansainvälisesti haluttu koulutuksen arviointikumppani ja innostava kehittäjä, joka tuottaa vaikuttavaa tietoa koulutuksen kehittämiseksi varhaiskasvatuksesta korkeakouluopetukseen. Haluamme, että Suomi kehittää koulutustaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottaman monipuolisen ja ajantasaisen arviointitiedon pohjalta. Tämän kaiken haluamme tehdä kehittäen, kokeillen, uudistaen, osallistaen ja palvellen. Onnistuaksemme tehtävässämme tarvitsemme paljon vuorovaikutusta, palautetta, rakentavaa kritiikkiä ja kehittämis ehdotuksia. Kaikkea sitä toivomme teidän antavan mitä tahansa kanavaa käyttäen sähköpostista someen.

Lähteet

A 1317/2013. *Valtioneuvoston asetus Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta.*

HE 117/2013 vp. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.*

L 1295/2013. *Laki Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta.*

Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta 2018. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018. <https://karvi.fi/publication/kansallisen-koulutuksen-arviointitoiminnan-tuloksia-koulutusjarjestelman-tilasta/>

Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019 – päivitetty 14.11.2017. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2017. https://karvi.fi/app/uploads/2018/01/KARVI_koulutuksen_arviointisuunnitelma_2016-2019.pdf

Kirjoittajat

Susanna Aro

Koulutusjohtaja, MMT, KM

Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK ry

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen arviointijaoston jäsen
2014–2018*

Pekka Auvinen

Vararehtori, KT

Karelia-ammattikorkeakoulu

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen arviointijaoston jäsen
2014–2018*

Heidi Backman

Bildningsdirektör

Grankulla

*Medlem i utvärderingsrådet till Nationella centret för utbildningsutvärdering
2014–2018*

Jani Goman

Arviointineuvos

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Tapio Heiskari

Koulutuspolitiikan asiantuntija

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston jäsen keväällä
2016 sekä asiantuntijajäsen 2015 ja 2016–2018;
korkeakoulujen arviointijaoston jäsen 2016–2018 sekä asiantuntijajäsen 2015*

Tapio Huttula

Vanhempi neuvonantaja, FT

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston puheenjohtaja
2014–2018 ja korkeakoulujen arviointijaoston jäsen 2014–2018*

Kati Isoaho

Arviointiasiantuntija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Samuli Maxenius

Koulutuspoliittinen asiantuntija

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston asiantuntijajäsen
2017–2018*

Sirpa Moitus

Arviointineuvos

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Kaarina Määttä

Vararehtori, professori

Lapin yliopisto

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston jäsen 2014–2018

Katrina Nordström

Professori

Aalto-yliopisto

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen arviointijaoston jäsen
2014–2018*

Harri Peltoniemi

Johtaja

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Eva Maria Raudasoja

Johtaja, KT, KTM

Oulun yliopisto

*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen arviointijaoston jäsen
2014–2018*

Jaana Saarinen

Arviointiasiantuntija, KT
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Hannele Seppälä

Varajohtaja, KT
Osaamisyksikön päällikkö
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Anniina Sippola

Koulutuspoliittinen asiantuntija
Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry
*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston jäsen 2017–2018
ja korkeakoulujen arviointijaoston jäsen 2017–2018*

Sampo Suihko

Kuntayhtymän johtaja
Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia
*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston
varapuheenjohtaja 2014–2018*

Salla Venäläinen

Arviointiasiantuntija, FT
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Jouni Välijärvi

Professori
Jyväskylän yliopisto
*Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointineuvoston jäsen 2014–2018
ja korkeakoulujen arviointijaoston puheenjohtaja 2014–2018*

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ensimmäisen arviointineuvoston nelivuotiskausi päättyi toukokuun lopussa 2018. Uuden arviointiorganisaation käynnistäminen on ollut kaikille toimijoille ainutlaatuinen kokemus. Kauden loppupuolella syntyi arviointineuvoston, korkeakoulujen arviointijaoston ja Karvin asiantuntijoiden kesken ajatus siitä, että kauden kokemuksia kannattaa koota yhteen ja jakaa koulutuksen arvioinnista kiinnostuneille. Menneen arviointi ja kriittinen tarkastelu auttaa ymmärtämään paremmin omaa toimintaa, mutta samalla syntyy aineksia ilmiöiden yleisempää pohdiskelua ja keskustelua varten. Kokemuksia jakamalla on myös mahdollista avata Karvin toimintaa, antaa virikkeitä tulevaa kehittämistä varten ja lisätä toimijoiden välistä luottamusta. Julkaisua laadittaessa mottona onkin ollut Luottamusta tulevaan – Kehittävällä arvioinnilla eteenpäin.

ISBN 978-952-206-473-8 nid.

ISBN 978-952-206-474-5 pdf

ISSN 2342-4176 (Painettu)

ISSN 2342-4184 (Verkkajulkaisu)

ISSN-L 2342-4176

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointivirasto. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa sekä kehittää koulutuksen arviointia.

Kansallinen
koulutuksen arviointikeskus
PL 28 (Mannerheiminaukio 1 A)
00101 HELSINKI
Puhelinvaihe: 029 533 5500
Faksi: 029 533 5501

karvi.fi